

N o č.

I.

Kraljica noč! Ti večna, silna noč!
Ti duši dneva mrkla si nevesta,
želja si naših izgubljenih cesta,
usod nerazodetih si obroč.

Tvoj plašč, čez divje morje vihrajoč,
je tožba src in temna strast Oresta
in dom je moj, ki si ne najdem mesta,
v prelesti dneva tihih sreč iščoč.

Odgri si božanske svoje rame,
pogasi sinja žalostne oči
in z vso kraljevsko silo padi name!

Iz drznih prsi dušo mi izpij,
da jutri, ko ti solnce žezlo vzame,
kot dneva hip se zopet prerodi!

II.

V svetove dviga več en se krvnik,
in težki ščit njegov je tema širna,
kot smrtonosno morje neizmerna:
ni ga jezú, ne dviga se mejnik!

Vetrovi trgajo za krikom krik ;
mrjočih jekov muka tisočerna
je kopja strašnega ostrina verna,
strupena je kot skritih zmajev sik.

Mogočne, o krvnik, so tvoje roke :
sam v sebi stvariš, v sebi sam moriš, —
kako naj vidim v sklepe ti visoke?

Ne blagoslavljaš, greha ne grešiš ;
za nas so tvoje misli pregloboke,
ti, ki brez tal med zvezdami stojiš!

III.

Ihtenje gre s prosečimi rokami,
ihtenje gre od lokavih višav,
ihtenje gre čez črni mir dobrav,
ihtenje kroginkrog in nad glavami.

Kot v sodbe zadnje smrtni grozi sami
gre vest z vestjo med živi mrak planjav
in roso plaka v žejne vale trav —
Prijatelji, recite, kaj je z nami?

O, to je glas, da milosti nobene
nam dati noče višnjevi obok,
s solzami ur prečutih zaprosene!

O, to je glas, da je zaman vaš jok,
to duše so, pred veki umorjene,
zadavljene od krutosvetih rok . . .

IV.

Takrat sem klečal, ko je v tihi noči
šumel med cvetjem jablan južni zrak,
in sklanjal čelo sem na sveti prag
skrivnostipolne, vserodeče moči.

Vsak, komur vesna kelih svoj natoči
z ljubezni peno, sanja sen sladak,
da zanj bo luč nebes pregnala mrak,
da vojska zlata zanj na boj poskoči.

Prav, da si gnus mi pljunil v gredo belo,
o hvala ti, prijatelj sivi moj!
Prej v ognju plahem je srce strmelo

in svojo kri rosilo pred teboj,
a zdaj se carstvo moje je začelo,
zdaj sam sem kralj in večni oče svoj!

Vladimir Levstik

Stara pesem.

Kako se potapljajo zvezde v morjé!
In naju ljubezen, devojka, kam gre?

Še veš? — V somrak se zvonovi tope
in pinije v tihi molitvi drhte.

V strmeči daljavi gre čoln čez vodó
in pesem kipečo mornarji pojo.

In tisoč in tisoč je rož naokrog,
v dveh srcih ljubav je in sreča, sam Bog . . .

Kako se potapljajo zvezde v morjé!
In naju ljubezen, devojka, kam gre?

Temna je polnoč in nebo je brez zvezd
in v duši je moji in tvoji bolešt.

Utonila v morjih je temnih sladkost
in v tvojih očeh je prezgodnja bridkost.

Vojeslav Molè.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

krog enajstih je dospel knez Metternich s svojimi diplomati. Najprej je odlična ta družba šla k plemstvu ter imela ondi svoj cercle. Meščanstvo pa je ponižno čakalo, da pride na vrsto, ponižno, toda nestrpno, ker so skoraj vsi trepetali, da bi jih ogovoril mogočni avstrijski državni minister. Plemenitaši so bili stari znanci, zato je jih je knez kaj brzo odpravil.

Pristopil je k meščanstvu, kjer ga je sprejel ljubljanski župan. Nekaj odličnejših meščanov mu je bilo predstavljenih in tudi nekaj dam je ogovoril, med temi Židanovko in gospodično Češkovo.

Nato je prijel malega Nesselrodeja ter ga potegnil k oknu, kjer ga je zapletel v dolg in — po mnenju občinstva — jako resen razgovor.

„Moje veličanstvo — je pričel knez — je bilo danes preizvrstne volje!“

„So pač prišle dobre novice!“ je menil Nesselrode.

„Vrag vedi, kaj je!“ je del Metternich bolj čemerno. „Novic ni posebnih. A moje veličanstvo je bilo še sedaj zvečer prav izvrstne volje! In ta dobra volja se mi uliva kot laško olje v razburjeno dušo. Bog ve, da je tako, grof!“

„Si pač nepremagljivi ljubljenec svojega vladarja!“

„Ljubljenec!“ je odgovoril knez pikro. „Kdaj si že čul, da je bil prvi minister ljubljenec visokega svojega gospoda?“

„Pri tebi, ljubi knez,“ je odgovoril Nesselrode priliznjeno, „bi se mi kaj takega ne videlo čudno!“

„Pustiva to! Tudi na avstrijskem dvoru je vse tako kakor na drugih dvorih. Sedaj je pri nas v modi grof Wallenstein in skoraj bi stavil, da je mladi ulan že precej visoko splezal na lestvici cesarske milosti!“

„Grof Wallenstein, adjutant!?“

„Baš ta! Če imam še kaj diplomatskega talenta v sebi, skomina mladega moža po tistem stoliču, na katerem sedi pri tvojem veličanstvu vitez Manzurov!“

„Diable!“ je vzkliknil Nesselrode.

„Ne preglasno, Nesselrode! Pa si že kdaj nemirno spal radi tega Manzurova?“

„Pri Bogu, še nikdar!“

„No vidiš, tudi meni grof Wallenstein ne bode kratil spanja! Glavno je, da je njegovo veličanstvo pisane volje.“

Diplomatska ptiča sta se spogledala in Nesselrode je pomenljivo šepnil: „Le roi s' amuse!“

„Glavno je,“ je povzel Metternich prejšnjo nit, „da so veličanstva dobre volje. A danes se je moje veličanstvo od milosti kar cedito! Odpusti mi trivijalni ta izraz, Nesselrode!“

„V čem se je kazala cesarska milost?“ je vprašal ruski diplomat radovedno.

„Dokončavši državne posle, je prijel visoki moj vladar za gumbo pri moji suknji ter izpregovoril: ‚Metternich, zastavico imam za vas, čedno, a trdo kot lešnik!‘ — Ni li to milostivo?“

„Gotovo!“

„Poslušajte, Metternich! Kaj je to? Človek je, ust pa nima? Ni li to v resnici mična zastavica?“

„Prav mična!“

„Človek je, pa nima ust! Torej, kaj je to, knez Metternich?“

„Zaman sem ugibal, a veličanstvu se je žaril obraz kakor kres na griču. — Vrag naj ugane, kaj je to?“

„Res, trda kot lešnik je zastavica!“

„Osramočen sem moral pripoznati, da človeka, ki bi ust ne imel, ni na svetu.“

„Pač, pač,“ — me je zavrnilo veličanstvo. — „Tak človek ste vi sami, vi sami, ljubi knez Metternich!“

„Ni mogoče, veličanstvo, sem vzkliknil.“

„Pač, pač, Metternich, vi sami in vsak drug mojih podložnih!“

„Kaj pravite k temu, grof Nesselrode?“

„Zelo sem radoveden!“

„Kdo bi ne bil! Prav po dunajsko se je odrezal visoki moj gospod: ‚Der Oesterreicher hat ka Mund, der Oesterreicher hat a Goschen!‘ Zadovoljno se je smejal, in ko sem bil že v drugi sobi, sem še čul visoki ta smeh.“

Diplomatična lisjaka sta se zopet spogledala, nato sta pa oba izpregovorila eno in isto besedico:

„Duhovito!“

„Mi, knez,“ je dostavil Nesselrode, „ki smo boljše vrste hlapci, potrebujemo dobre volje svojih gospodov bolj nego vsakdanjega kruha!“

„Nekaj razlike je pač med mano in tabo, dragi Nesselrode! Visoki tvoj gospod te lahko z jermeni biča, a tvoje telo bi moralo mirno držati!“

„In ti, svetlost,“ se je odrezal Nesselrode takoj, „kaj bi počel, če bi te visoki tvoj gospod, recimo, s tisto španjolsko paličico, ki ima zlat ročaj, namazal po grbi? Odpusti trivijalni izraz! Bi se li odpovedal ministrstvu?“

Ptiča sta se poznala. Knez je gledal predse: „Ne bi se!“

„Vidiš, razlike ni velike! Hi, hi!“

„Ti kuješ včasih zelo neprijetne dovtype! — Ali oglejva si raje ženstvo! Nekaj jih je, ki so mojega in tvojega pogleda vredne!“

„Kaj mi hočejo — staremu človeku?“

„Star si, dragi Nesselrode, če hočeš sam biti star!“ —

Metternich je nato ogovoril še enkrat Židanovo mater, in njo je ta jezuit najbrž imel v mislih, ko je v svoj dnevnik zapisal: „Gestern war ich auf der Redoute, die abscheulich ausgefallen ist. Es scheint, dass schöne Länder nicht immer schöne Bewohner haben. Ich sah nur ein hübsches Frauengesicht, und hinter diesem soll eine russische Köchin stecken, die unter den Feldjägern viel Unheil anstiftet. Da ich kein Feldjäger bin, blieb ich nur eine Viertelstunde.“

V dvorano so priromali nekdanji Napoleonovci, na čelu jim obristvahtmajster Alborgetti, potem pa drug za drugim kakor racka za racko. Ravno ko je knez Metternich z diplomati hotel oditi, so se prikazali sredi občinstva. Niso se ozirali ne na levo, ne na desno: ženstvo so načeloma zaničevali, posebno ako je bilo mlado in zapeljivo. Samo toliko so vpoštevali zakone lepega vedenja, da svojih velikih pip niso vlačili s sabo. Jadrali so do župana, ker je Alborgetti izrazil mnenje, da je njegova, to je županova dolžnost, tako odlične meščane predstaviti navzočnim ministrom. Župan je rade volje ustregel temu zahtevku ter Metternichu predstavil prvi dve glavi, Alborgettija in Dreota. Knez je predstavljeni relikviji sprejel le z njemu lastno prijaznostjo, ker je brez dvojbe domneval, da se za bobnečim naslovom skriva bogsigavedi kaka patriotična zasluga.

„Mestu je le čestitati,“ je izpregovoril, „da ima tako zaslužne može!“

Obrnil se je k Alborgettiju: „V katerih bitkah ste bili, gospod obristvahtmajster?“

„V nobeni, svetlost! Ni se mi nudila prilika!“ Pri tem se je Alborgetti globoko priklonil.

„Da se je nudila prilika, bi bili gotovo radi umrli za domovino!“

Odgovorili so z enim glasom: „Za pravo domovino gotovo!“

„Lahko noč, gospodje!“

In racka tik racke se je globoko priklanjala. Metternich je odšel. A vse je drlo za njim k izhodu. Napoleonovci so ostali sredi dvorane. Zadovoljni so bili.

„Ni tako prazen ta Metternich,“ je izpregovoril obristvahtmajster Dreo. „Recite, kar hočete, ni tako prazen!“

Drugi so pritrdili, le kapitanlajtenant Recher se je izrazil: „Da je v mojih rokah, ga dam fizilirati!“

Odšli so, kakor so bili prišli, v vrsti kakor racka za racko. Tudi diplomatje so se poslovili. Začel se je ples. Starejši so se razpršili po restavracijskih prostorih, mladi pa so se strastno vrteli, ne da bi se mnogo brigali, kje so očetje in matere. Takrat na plesih ni bilo posebno strogega nadzorstva niti za oženjene niti za neoženjene. Oboje se je po svoje zabavalo, tako da skoraj ni bilo plesa brez škandalčka.

Gospa Marta Lederwascheva si je bila izbrala prijetno mizico na galeriji v kotu, še predno je odšel knez Metternich. Minilo jo je zanimanje za prizore v dvorani, zapustila je svoji klepetavi prijateljici pri balustradi ter poiskala svoj kotiček. V trenutku je prisedel k njej gospod jako čestitljive podobe. Prišel je, kakor bi bil vzrastel iz tal. Zategadelj se je gospa Lederwascheva prav glasno čudila, da ga vidi pred sabo in da si ni mogla misliti, da ga bode izteknila ravno danes in tu v reduti na galeriji. Istotako je gospod Lavrencij Anton Rudolf dal duška svojemu iznenadenju, da se je sešel na plesu ravno ž njo, ki je je najmanj pričakoval. Ker se razmere niso dale izpremeniti, sta sedla skupaj k eni mizi. Posadila sta se pa tako na široko, da drugemu skoraj ni bilo mogoče prisesti. Ostala sta torej sama, se živahno zabavala in prav ljubeznivo razgovarjala. Ker je bil Lavrencij Anton Rudolf galanten gospod, je naročil okusno večerjo in tudi zlate brežanke. Gospa Lederwascheva se ni prav nič branila niti večerje, niti vina.

Slavno občinstvo ni videlo v tem nič posebnega in nihče se ni brigal za Lederwaschevo in gospoda Rudolfa. Kaj enakega se je opazilo skoraj na vsakem ljubljanskem plesu!

Okrog ene je prišla na galerijo slabo opravljena ženska; na njenem koščenem in bledem obrazu sta se izražali bolest in skrb. Vse na njej je govorilo o pomanjkanju in skoraj o stradanju.

„Rudolfova je prišla!“ je šepnila Primčeva Pichlerjevi.

Ta pa je dodala: „Nekaj doživimo, če Bog da!“

Šele sedaj se je pričelo občinstvo zanimati. Rudolfova je obstala sredi galerije ter se plaho ozirala okrog. Opazila je onadva v kotu ter se takoj prerinila do nju. Parček jo je tudi opazil in Lavrenciju Antonu Rudolfu je kri zalila dobro rejeni obraz. Gospa Lederwascheva pa je prav ošabno pogledala proti ženi svojega prijatelja, nato pa jedla, prav kakor bi je gospa Rudolfova nič ne motila.

Gospa Rudolfova se je s tenko roko naslonila na mizo.

„Spati ne morem,“ je stokala kakor obstreljen zajec, „in skrb me mori, kje naj se dobi denar za Apetovo menico! Pri Hradeckem sem zvedela, da je tožba na magistratu. Mati božja na Dobrovi naj mi pomaga!“

„Meni,“ je nadaljevala, „še toliko ne daš, da bi mogla otrokom jedi kupiti. Izstradani so in raztrgani!“

Mož je vstal in plaho izpregovoril: „Sedi, Marička, jej in pij! Pa molči, saj nismo sami!“

„Sami ali ne, meni je vseeno! Ali naj na tihem neprestano jokam? In stradam? Lovre, ti veš, da stradam. Jaz in otroci! Raztrgani smo in v nedeljo si niti v cerkev ne upamo!“

„Moj Bog, molči vendar!“

„Čemu naj molčim? Poglej me, povsod se mi skozi obleko sveti! To nesramno žensko — tu se je z nepopisnim zaničevanjem ozrla po Lederwaschevi in tudi glas ji je vzrastel — pa oblačiš v svilo! Sram te bodi! Sram vaju bodi!“

Zadnje besede je kričala. Vsa galerija je hitela skupaj. Okrog mizice je nastala velika gneča.

Marta Lederwascheva se je dvignila ter globoko užaljena vzkliknila: „Gospa, kaj se drznete?“

„Gospa? Kakšna gospa si ti? Da bi piskre brisala, si preslaba!“

Rudolfova, kateri je dajal smeh občinstva še več poguma, je pristopila bliže: „Prava gospa to, drugim može krade, za svojega pa ne mara! Ti, ti, vlačuga!“

Lederwascheva je zatulila in v trenutku sta si obe tičali v laseh. Ljubosumnost pa je Rudolfovi podvojila moč. Prav spretno je svojo sovražnico pograbila za kodre tik ušes:

„Zdaj te imam, grdoba! Za sladke!“

Spravila jo je k tlom in jo pričela z nogo brcati.

„Še za svojega si pregrda! Tu imaš! Tu imaš! Prešeštnica ostudna!“

Lavrencij Anton Rudolf jo je odkuril skozi gnečo. Nekaj gospodov je posredovalo, a le s težavo so Rudolfovo ločili od nasprotnice. Nato pa je tudi gospa Lederwascheva izginila, za njo pa zmagonosno odkorakala gospa Rudolfova.

„Drugič jo bom pa še huje!“

(Dalje prihodnjič.)

Na razpotju.

Na križempotju sredi polnoči . . .

Kam vabiš me, krepost resnobnooka?

Kam kaže cesto tvoja mehka roka,
boginja ur cvetočih, duh slasti?

Ni je za naju ceste, Areté!

Čemu mi strup modrosti in resnice,
da v blodnjah iščem njeno kruto lice
in v dvomu smrti izžarim brez nje?

In s čim otmeš me ti poslednjo noč,
veselje, če za vse skrivnostne čare
razbijem ščit božanstvene prevare
in sem do smrti tvoj, sirena? Proč!

Ne proč, ostani! Vabi, zapeljuj
srce mi blodno, če predrzno išče,
in če postane majhnih želj svetišče,
ga z mrzlo točo ti, modrost, zasuj!

Jaz nočem rož in plamenečih dni!
Mi smo sinovi sive, trudne poti,
kot bel albatros s težkimi perotj
brez da, brez ne čez ocean hiti . . .

Vladimir Levstik.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

elikomestni človek se navadi šetati skoraj stoje, z očmi in nekaj z ušesi. To razvedruje prav tako kakor telesno delo, gibanje. — Najlepši čas v mestu je večer. Mari naj zvečer hodim po šetališčih? Nasadi so brez dnevne luči le sence; a ponočne mestne sence niso utočišče tistim, ki so prenasičeni luči, ampak skrivališče tistim, ki se boje luči.

Mari pa naj v razvedrilo tekam po nočnih ulicah? Storil bi to kvečjemu iz zdravstvenih ozirov; kjer pa se glasi higijena, tam molči neprisiljena zabava. Kaj stori velikomeščan, ki se je trudil ves dan v pisarni, v trgovini, v šoli in se hoče zunaj svoje hiše odpočiti in razvedriti? Ako ne gre na posebna zabavišča (v gledišče, koncert i. dr.), poišče najbolj obljudeno ulico ter si tam, udobno se kretajoč, tudi stoječ, ogleduje vrvenje, ki ga donša večer.

„Na Friderikovi cesti vidite vse,“ poučujejo vsakega tujca v Berlinu; „tu bije glavna berlinska žila.“

Res se da opazovati, kako namerjajo šetalci semkaj svoje korake. Ko odhajajo eni, dohajajo drugi in množica si ostane vedno enako velika, potrpežljivo se prerivajoč. — Le malo je ljudi, ki so stalni, vsakodnevni večerni šetalci, oziroma šetalke po tej ulici; in pri teh se kmalu odkrije, da so sumljive poulične prikazni, zli poulični duhovi. — Ni pa vsa Friderikova cesta tako živahna, le nje srednji del, od Spreve do Lipske ceste je pozorišče za tako življenje; proti obema koncema pa postaja ulica samotnejša in šetalcev brez posebnega namena je tu kaj malo; pač pa se tod šopiri poulična drznost, ki se v bližnjih stranskih ulicah stopnjuje do svojega viška. — Zato le nazaj v središče prometa!

Kdor hoče imeti berlinsko življenje v malem pred seboj, naj se postavi ob Friderikov kolodvor na Friderikovi cesti. Rad sem postajal tu za nekaj minut, bodisi po dnevi ali po noči, zlasti okrog devete ure, ko se življenje razvije najbolj. — Pri tej priliki bodi omenjeno, da sem edino tu videl stati in čakati dela postreškeke

sicer jih nisem našel nikjer po mestu, niti pri najpripravnejših ogljih. — Za tujca poučna je tukaj zveza različnih prometnih sredstev. Friderikova cesta je ondi precej ozka; po njej se pode gori in doli — vedno na desni strani — voz za vozom, vse v enakomernem teku. Ako pogledamo vzdolž po ulici, se vzdigujejo izza gibajoče se mase omnibusi kakor premični otoki; sledijo si skoraj vsako minuto.

Kar zabobni nad našo glavo: pripeljal se je vlak iz vzhodne Prusije, da, celo iz Varšave, kar spoznamo iz napisnih tablic na vozovih, ki drdrajo gori mimo nas v velikanski obok „Friderikovega kolodvora“. Železnica je torej tu izpeljana prav v osredje mesta, po visokih nasipih, med ulicami. Baš pri tem kolodvoru se da vsa gradnja dobro opazovati: nad Friderikovo cesto, ki je v višini nasipa premostena, vozijo vlak za vlakom, na obe strani, po dvojnem tiru; daljinski vlaki redkeje in ob določenih časih, mestna in predmestna (parna) železnica pa kar vlak za vlakom, tako da drdranje skoraj ne preneha. — Tik ob cesti, z uporabo nasipa in viadukta je kolodvor z vsem svojim prometom; takoj onostran kolodvora, na zapadno stran, je prekinjen nasip s še enim viaduktom, pod katerim se razteza sprevsko obrežje, in po tem viaduktu se začinja visok, v ovinku izpeljan železen most čez reko. Tu se moreš prepričati, da moderna tehnika ne pozna nikakih ovir, ako ima le dovolj gmotnih sredstev.

Po ulici vzdolž se pomiče na obeh straneh nepretrgana množica, očitno le taka, ki se ji ne mudi; kajti komur se mudi, ta si mora izbrati stransko ulico, da more hitro naprej ali pa se usede v omnibus. Kdor kaj nosi, je v nadlego sebi in drugim in se ogne rajši drugam; z odprtim dežnikom skoraj ne prideš dalje, zato ga pustiš doma in se prepustiš hladnokrvno dežju kakor Berlinci sploh.

Resnično in dozdevno bogastvo se tu košati v večinoma precej vsiljivem blesku. Ti gospodje, te dame! Največ po dva znanca, po dve znanki skupaj; dame z oblekami v izzivajočih barvah, dolgo-petni gospodje v novih, a slabo se pleč držečih suknjah. — Čudno! Otrok v tej ulici ne zazreš skoraj nikdar, starejših dam tudi ne; ženstvo je skoraj brez izjeme — vsaj na zunaj — mlado, moštvo pa je zastopano od polzrelega mladeniča do trhlelega starca. Prihajaš lahko sem dan na dan, vedno vidiš nove obraze, a vendar se ti zdi, da so vedno isti. — Res! Postal sem večkrat tu, a ne spominjam se, da bi bil zapazil dvakrat prav isto osebo; prav tako pa je tudi to poulično gibanje v celoti donášalo ljudi vedno iste

vrste. Posamezniki izginejo v tej uniformni masi; tuji so si vsi, in vendar si stojijo zelo blizu; saj se množica preriva telo ob telesu in oko more presojati bližnjika iz res neposredne bližine. Zato se pač izogiblje tega pouličnega stika vsakdo, kdor ima razloge, da se ga boji, ali pa kdor nima razlogov, da bi ga iskal... Vsekakor je prijetneje, opazovati to vrvenje s kakega mirnega stališča. Lep je pri luči pogled na to množico. V razkošni razsvetljavi ulic in v še razkošnejši po izložbah izgine vsiljivost elegance in ublažijo se prehude barve oblek ter sumljive poteze obrazov.

Reklama je tu seveda na ugodnih tleh. Na očitnih mestih se vse leskeče; tam kje na visokem pomolu se vrti velikansko kolo iz električnih lučic, ondi se prikazujejo ogromne svetle črke v raznih barvah, priporočujoč papir za svaljčice, pohištvo, čokolado... V izložbah napne vsak trgovec svoje sile. Kar prodajajo v tej ulici, mora donášati dobiček; večinoma je drobnjav, ki jo rabi vsakdo; proda se tega mnogo, mnogo. — Poročalo se mi je: Za majhen kotic, v katerem je trafika, plačuje najemnik letne najemnine 12.000 M! Iz tega se da sklepati, koliko blaga je treba razpečati! — Le ene vrste trgovci z več vrednim blagom so tu radi nastanjeni: juvelirji. Saj je nakit značilen za tukajšnje občinstvo in zanj se žrtvujejo velike vsote. Videl sem v izložbah krasotičje ogromne vrednosti; v spominu mi je oprsnica z briljanti za 600.000 mark. Razume se, da so take izložbe pod šipo preprežene z močno in gosto mrežo iz žice.

Kdor se zanima samo za poulični promet na tej cesti, ga najlaglje pregleda v njenem križišču s cesto „Pod lipami“, zlasti če si pribori prostor v eni izmed dveh najelegantnejših kavaren: v Viktorijini ali Bauerjevi (prvotno pristno avstrijski), ki sta prav tu na oglu, druga nasproti drugi.

Na južnem koncu Friderikove ceste se pričinja pravi trgovinski del mesta. Pregled vsega, kar je sploh mogoče kupiti, se podaje že v prvem velikem poslopju na desno. Tam je takozvana Passage; to je zavita ulica, ki pelje povprek izpod „Lip“ na Friderikovo cesto s trgovinicami na desno in na levo; tu je vse drago in vobče slabo. Ta ulica je popolnoma preobokana, na sredi s kupolo s stekleno streho, in lepo okrašena. Tu se more občinstvo izprehajati ob vsakem vremenu — ulica je le za pešce — da si ogleduje vedno menjujoče se izložbe ter reklamne produkcije, ki se vrše javno. — Združen s „pasazo“ je eleganten „panoptikum“ z najrazličnejšimi zanimivostmi.

Malo vreden pa je takozvani „Castanov panoptikum“, ki je nastanjen v sosednji hiši proti jugu in je pristopen proti vstopnini. Tu so umeščeni razni kipi, preparati, prikazujejo se čudeži, grozovitosti i. t. d.; silno draga restavracija skrbi za telesni blagor. — Naprej proti jugu so razne velike gostilne, pivarne; mednarodno shajališče tujcev je velikanska „Kaiserjeva kavarna“. Odtod pa se veliki tok pouličnih šetalcev že vrača nazaj proti „Lipam“. —

Na Friderikovi cesti utriplje berlinsko srce in delujejo berlinske obisti, „Pod lipami“ pa računa hladna berlinska glava! Ponašati se, paradovati — to je zakon za to ulico. Široka je za tri, štiri druge ceste; dvojen lipov drevored — v štirih vrstah — ki je nasajen po njenem središču, ji daje ime in značaj. Lipe, že dokaj velika drevesa, ji dajejo res nekaj mičnega, ko bi se le ne čutile med samimi palačami kakor jetniki. Preveč se jim pozna: „Le sužnje ste celotnega vtiska!“ — Drevoreda sta toliko široka, da more po vsakem korakati kakih osem mož vštric; med drevoredoma in na njiju zunanji strani peljejo asfaltne vozne ceste in ob hišah so za pešce pločniki, široki kakor kak malomestni „trg“. Ulica ima torej štiri hodišča za pešce, tri vozišča za vozove — demokratne cestne železnice v tej ponosni ulici seveda ni — in ob vsakem drevoredu zunaj je vrhutega jahalna steza.

Vse kakor nalašč za parado! Da berlinski vladarji ljubijo blesk in hrušč parad, kdo tega ne ve! V tej popolnoma ravni, široki ulici se slavnostni izprevodi res tudi lahko razvijejo do pravega učinka. Ako se moreš tu kje postaviti na količkaj vzvišeno mesto, pregledaš vso ulico doli do kraljeve palače in gori do zverinjaka. — Že vhod v ulico je prav paraden. Kot premočrten podaljšek te ulice pelje skozi zverinjak dolga cesta, po kateri se morejo razvrstiti udeležniki, na koncu zverinjaka pa je večji prazen prostor in ob njem je markatni vhod v pravo prvotno mesto z res krasnimi Braniborskimi vrati.

To so edina mestna vrata, ki so še ohranjena; izdelana so v grškem slogu okusno in impozantno. Dvanajst mogočnih kamenitih stebrov nosi ploščnato, kamenito strešje; med temi dvanajsterimi stebri je pet prehodov, oziroma prevozov; srednji je namenjen le za dvorne vozove. Na vrhu strehe je kip boginje zmage (Viktorije) na kvadrigi, t. j. na vozu, ki so vanj vpreženi vštric štirje konji. Ves kip je bakren in je pravo umetniško delo Schadowovo. Vrata s kipom so bila postavljena konec XVIII. stol.; kip Viktorije s kvadrigo so Francozje leta 1808. odnesli v Pariz, a leta 1814. so ga

dobili Berlinci nazaj. In odslej zre Viktorija doli proti „Lipam“, katerih nasade in visoke kandelabre vidiš takoj, če pogledaš iz zverinjaka skozi vrata v mesto. Vendar so prve lipe postavljene še dober streljaj onostran vrat in ob vratih se ulica na obe strani razširi v obsežni štirioglati „Pariški trg“. Seveda zopet iz ozira na parade in slavnosti: tu je zgodovinski začetek mesta, tu je torej treba došlece sprejemati oficijalno, treba nastopati govornikom in postavljati odre za plemenite dame. V ulici bi se vsa taka skupina ne mogla tako lepo razprostrti kakor na tem širokem prostoru. Iz istega vzroka je tu tudi vojaška stražnica, značeč, da se pravzaprav že tu začenja ožja kraljeva, ozir. cesarjeva oblast in čast. Saj so tu tudi res po vrsti državna in javna poslopja. Na levi pri Braniborskih vratih je palača francoskega, na desni angleškega poslaništva; nadalje se vrste ministrstvo za bogočastje in nauk, rusko poslaništvo, onostran križišča s Friderikovo cesto je nizozemsko poslaništvo; tema nasproti je vseučilišče. Do tu segajo „Lipe“; nadaljnja, še širša progga ulice gre v isti smeri proti vzhodu do Spreve, a ima posebna imena.

Vmes med javnimi poslopji so „Pod lipami“ tudi velike trgovine, le z dragocenimi predmeti, le za ljudi, ki si morejo privoščiti kako parado; malo je tod kupcev, kdor pa kaj kupi, ta odloži denarja za stotine skromnih drobižarjev. Navadni ljudje, ki hodijo mimo izložb, si razvešene stvari ogledujejo le kot nekaj nedosežnega, le z občudovanjem, ne z željo po imetju. — Tudi najelegantnejši hoteli stoje tu; posebno mnogo gostov v njih ni videti, a kar jih pride, ti plačajo, plačajo . . .

Po tej ulici se občinstvo seveda rado izprehaja, najbolj zvečer, ko prihaja iz zverinjaka prijetna sapa in šumi po lipah vetrič, a električne obločnice skoraj ne pripuščajo sence. Vendar ni občinstvo tu nikoli nastavljeno tako na gosto kakor na Friderikovi cesti; le v bližini križišča s to cesto se ljudstva kar tare; tu se postavljajo in tod postopajo tisti, ki hočejo videti le ljudi ali bi se jim radi dali gledati. Široka ta cesta daje boljši pregled nego ozka natlačena Friderikova. „Pod lipami“ je prostora za flirt, še bolj pa se tu razkoračuje blaziranost moškega in ženskega spola. Zato skromno mirnemu zemljanu tu ni pravega prostora; preveč čuti, da ne spada v to družbo, ki si je toliko oddaljena, da se more in mora medsebojno kritično meriti, a zopet ne tako blizu, da bi si vsi stali človek ob človeku. Zategadelj se mirni šetalci umikajo proti koncema ulice; kdor pa se umakne do tja, že rajši stopi ven v zverinjak, oziroma na vzhodnem koncu v Kostanjev gozdič ali ob Sprevo. Zato

„Pod lipami“ vobče niti ni tako ljudnato, kakor bi pričakovali; kadar pa se zasliši vojaško bobnanje in piskanje — n. pr. opoldne o izmeni straže — tedaj priraste občinstvo iz tal kakor pri nas. — Pri velikih slavnostih pa se primeri, da ulico, razen za vabljenje, zapro, bodisi popolnoma, bodisi puščajoč le prehod vprek čez njo. S takimi povelji je policija precej radodarna.

Na enem mestu v tej ulici pa je redno zbranega mnogo občinstva; to je pred ekspedicijo sila razširjenega lista „Lokal-Anzeiger“, kjer se zunaj razobešajo najnovejše vesti, še preden se natisnejo; tu ima občinstvo tudi brezplačno odprto veliko sobano, kjer more vsakdo čitati najnovejšo številko lista in si ogledati vse polno slik in drugih nazoril, ki pojasnjujejo tekoče dogodke.

Od vzhodnega konca „Lip“, torej od vseučilišča, pa do Spreve, ki je tu razcepljena v dva rokava, ni nobenega zasebnega poslopja. Nasproti vseučilišču je palača Viljema I. v zvezi z veliko, javno „kraljevo knjižnico“ ter „kraljeva opera“. Tu je ulica tako široka, da res zasluži ime trg („trg ob operi“). Poleg vseučilišča je druga vojaška stražnica in poleg te že omenjena mogočna orožarna; vzhodna stran tega poslopja gleda že na rokav Spreve. Na desni strani ulice, ki se tu imenuje „trg ob orožarni“, je komandantura in poleg nje je palača cesarice Friderikove. Čez rokav Spreve pelje razkošno okrašeni, marmornati „grajski most“; ž njega je lep razgled nazaj proti „Lipam“ in naprej, malo na desno, na „kraljev grad“, ponosno prestolišče nemškega cesarja.

Kraljev grad ima obliko podolgovatega štirikotnika in se kaže od te strani kot popolnoma enotna stavba. Grad imponuje, to se mora priznati. Zdi se, kakor bi se vsa okolica spoštljivo oddaljevala od té visoke, štirinadstropne, črnorjave knežje palače z velikanskimi portali: na vse štiri strani je stavba prosta — velika prednost nasproti podobnim stavbam. Glavni portal je obrnjen proti Sprevi; nad tem delom je postavljena visoka, lepa kupola z zeleno streho, ki moreš po njej spoznati že od daleč kraljev grad; prav tako pozna vsa okolica grajsko uro, postavljeno na vrh te velike kupole v malo nadkupolo.

Vredno je dati 60 vinarjev za vstopnico, da si ogledamo grad. Uslužbenci in vojaštvo te sprejmejo prav vljudno in ti puste postopati semintja po dvoriščih, dokler se ne nabere toliko občinstva, da ga popelje poseben lakaj po določenih prostorih v gradu. Zbirališče je v pritličju in potem se gre kvišku, nekaj časa po zaviti, precej vzpeti, srednje široki in robato potlakani stezi, po kateri so — pomislite! —

stari pruski vladarji mogli — prijahati v slavnostne dvorane. Zdaj se tod ne jaha več : . . — Preden smo pošetniki vstopili v prvo dvorano, smo izkusili, kako previdno in ekonomsko se v Berlinu tudi v takih imenitnih prostorih pazi na snago. Neki sluga je namreč porinil pred vsakega izmed nas par mehkih — opank, da smo si jih nateknili na noge preko čevljev. Da ne pomazemo tal! Dvema damama se je kaj za malo zdelo, da sta morali vtakniti svoje fine, snežnobeke čevljičke v tiste grde, kosmate pošasti, kjer so morda prežali kaki bacili; a pomagalo ni nič.

„Filistrsko“, sta si šepnili in potem smo se smukali po gladkem parketu, ki se mu pozna, da ga posetniki za svoje denarčke zlikajo križem in križem. Hoditi se namreč ni dalo, sicer bi nam popadalo z nog neprostovoljno obuvalo, le drsali smo se, elegantno pač ne, a varno.

Mari naj naštevam, kaj se tu vidi? Saj je v vseh takih palačah isto: bleščoč marmor, srebro in zlato, dragocene preproge, historijska in zgodovinska neprecenljivost. Nevešče oko včasih ne ve presoditi vrednosti predmetov. V eni dvorani nas je vodnik opozoril na tapete; izprva nisem zapazil nič posebnega, lepega pa zlasti nič. Opozorjeni smo seveda prepoznali, da je v njih vdelanega ogromno čistega zlata, v nitih in okraskih. Razstavljene so tudi dragocenosti, ki so došle sem kot darila, n. pr. srebrn ščit, darilo Berlinec Frideriku Viljemu IV., in srebrn, tri metre visok steber s kipom Borusije, darilo oficirjev Viljemu I. — —

Odloživši opanke, smo radi stopili iz mrtvega bleska in iz zgodovinskih spominov ven v pravo življenje. — Kdor je zapustil kraljev grad, temu bi priporočal, naj krene proti jugozapadu; po raznih prečnih ulicah bo došel do dolge, kakor z ravnilom potegnjene Lipske ceste. Prehod iz kraljevega gradu v to ulico pomeni skok iz aristokratskega samotnega ponosa v življenski dirindaj z njegovimi vsakdanjimi potrebami; kajti Lipska cesta je prava trgovinska cesta. Skoraj ni človeka, ki bi tu ne nesel zavojčka pod pazduho; za šetalce in razgledovalce tu ni prostora. Vsak hiti za svojim opravkom; zato je tu pravo pehanje, ki izključuje vsak enoten vtisk. — V tej ulici sta dve veliki blagovni skladišči, na vzhodnem koncu Tietzovo, na zapadnem Wertheimovo, ki je baje največje na kontinentu.

(Dalje prihodnjič.)

Vitez Ivan.

(Dalje.)

VI.

Na nebu so vzcvetele mlade rože,
 tu nežnoblede, tankaj temnordeče
 in vmes rumene kakor žlahtne teje.
 Gostó posut je ž njimi ves obok.
 In zdi se ti, ko da bi iz višav
 se spuščale dišave plemenite.
 In čiste svežosti je poln ves zrak.
 Iz spanja sladkega se zbuja zemlja,
 polagoma — polagoma umika
 se jutru noč in sivi mrak bledi
 in luč prihaja lahno, kakor plašno;
 najprvo zablešče plamteče kaplje
 v omračju gostem kakor pozne večšče,
 a kmalu že je kakor dež ognjen;
 naenkrat se razlije svetlo morje
 po nebu; v zadnje kote zleze noč,
 in ko se vzpne žareča solnčna obla
 tam izza hribov v večno mladem krasu,
 izgine zadnji mrak v skroviščih tajnih.

Po takem jutru jaha vitez Ivan
 čez bujno plan, ki širi se pred gozdom.
 Tam notri cilj je; tam prebiva Vila,
 tam zaželjene je svobode dom.
 Ves pestri svet objema beli dan.
 Nad goro in dolino, nad planjavo
 smehlja se jasna bitjem vsem svetloba.
 A tajni gozd povit v temo je gosto.
 In proti temi jaha vitez Ivan,
 ko da bi jahal v najsvetlejši raj.
 Ljudje, ki davno bivajo v tem kraju,
 se izogibajo nadaleč gozdu
 in resno trdijo, da je začaran,

da straši v njem in da stanuje tam
duhov hudobnih škodoželjna četa.
Nevarno stopiti je tja človeku.
Povrnil ni iz gozda se nikoli,
če vanj zašel je po naključju človek.
Povesti strašne znajo prebivalci
o temnih grozah, ki se tam gode.
Pastirji, ki so, čuvajoči čedo,
približali se včasi čudni hosti,
so slišali iz nje glasove grozne,
da so ježili se jim lasje
in jih obhajala je mrzla zona,
pa so bežali kakor pred peklenščkom.
Rjovenje, tuljenje pa hripav smeh,
vmes sikanje ko od stoterih kač
navadno je jemalo sluh ušesom,
a v duše zganjalo pošasten strah.
A včasi zopet slišati je bilo
prečudno rezgetanje divjih konj
in biča pretresljivo žvižganje
in pokanje polomljenih dreves.
Tedaj — dejali so ljudje — se vozi
po gozdu s spremstvom hudi duh
v razbeljenih vozovih, ki s krvjo
so s rdečo poškopljani vsepočez.
A kadar dan je jasen, zadoni
iz gozda semtertja milobna pesem,
ki bi ob njej se raztopila duša.
Gorje človeku pa, ki ga premami
Hudobci, nanj prežeči, ga vlove,
divjaško ga raztrgajo na kose,
a z udi se igrajo kakor z žogo.
Mogoče razmesari ga zverjad,
ki mrgoli je ves prestrašni gozd.
Strupeni dihi vstajajo iz tal;
če človek, s sladko pesmijo začaran,
napolni svoja pljuča z gozdnim zrakom,
ga vjame omedlevica prijetna,
potem zaspi in čudovite sanje
zarajajo pred oslabele dušo,

ki dobrega ne loči več od zlega;
omamljen se poda razkošju greha,
tedaj pa pride vrag s krdelom črnim,
in izgubljen za čas je in za večnost . . .

In vsako novo leto porodi
povesti nove o pošastnem gozdu.
A vitez Ivan ne pozna nobene
in ne verjame bajk o zlih duhovih
in ne tesnobnih pravljic o strahovih.
Sladko bi pripovedniku smejal se
in norce bril iz njega bi povrh,
če sam verjel bi, kar mu je nabajal.

Brezskrbno jaha vitez po planjavi
in bliže, bliže gozd se prikazuje.
Edina jezdeca navdaja misel,
da bliža cilj se, da uzre Svobodo
in da doseže zaželjeno srečo.
In jaha — jaha, — kakor se je peljal
v davnini sveti Ilija v nebesa.

Ob poti gre po meji mlado dekle
pa nese sočno deteljo za zajce,
ki jo na polju zgodaj je našela.
Vsa v čudu se zagleda v jezdeca.
„Kam jahaš, oj gospod, tako brez steze?“
ga vpraša plašno; a ko jaha dalje,
ne da bi v naglici ji odgovoril,
zakliče s presunljivim glasom groze:
„Ne v gozd! Ne v gozd! Gospod, nikar v pogubo!
Iz gozda se ne vrne živa duša! . . .“

Besede zadnje že raznaša veter,
a vitez jezdi dalje — jezdi — jezdi —
Tedaj spopade grozen strah dekle,
tla pod nogami se zazde ji vroča,
in kakor da je vrag ji za petami,
zbeži čez drn in strn v domačo vas,
tam pa pripoveduje vsa drhteča,

da videla je živega hudiča,
 ki je vihral ko huda ura v gozd,
 tako da švigal plamen je pred njim,
 za njim pa se je vseokrog kadilo
 in izpod urnih podkev konjevih
 so se kresale brez prestanka iskre,
 velike najmanj kakor debel oreh.
 Sosedje, znanci, sorodniki v vasi,
 ki poslušali so razburjeno
 dekletovo povest z napeto pažnjo,
 so kar strmeli pa se križali
 in marsikdo izmolil je tedaj
 natihoma molitvico pobožno.
 „Izprijen svet je,“ pravili so starci;
 „ob belem dnevi hodi vrag po zemlji,
 tako razsaja dandanašnji greh.
 Da, tega kriva grešna je mladina.
 Obvarujte nas zlega vsi svetniki!“
 Mladina pa je ugovarjala:
 „Nič boljši niste bili v mladih časih;
 še več ste pač grešili kakor mi,
 a zdaj nam ne privoščite veselja,
 zavirate zabavo nam najmanjšo,
 ker so za ples kosti vam preokorne.
 Če hodi res peklenšček med ljudi,
 so to zakrivili le vaši grehi.“
 In pravdajo se dolgo, kdo je kriv,
 na koncu se še najbolj vroča kri
 razvname, da zaključí stvar pretep.

(Dalje prihodnjič.)

Bil je pomladni čas.

Bil je pomladni čas,
 bile pomladne noči,
 lepše kakor zvezde
 sijale so tvoje oči.

Prišlo je od bogvekod
 in šlo je bogvekam —
 Kot križ na skalnatem vrhu
 sem jaz v življenju sam.

Milan Pugelj.

Historija o kugi.

Spisal Vladimir Levstik.

(Konec.)

rdit in obupan se je prijel mladenič za čelo. In že je divjala smrt, kamorkoli se je ozrlo oko. Blazneli so pogledi, bledela so lica in trepetajoče roke so grabile za prsi, razpaljene od neizprosnihi plamenov.

Takrat se je mladenič spomnil matere, in srce se mu je raztrgalo v kesanje. Stekel je nazaj, toda bila je mrtva in višnjev je bil nje obraz. In vrnil se je pred grad in zagledal knjeginjo v krogu pijanih gostov: mnogi izmed njih so bledeli, nekdo se je krčil na tleh, umiral in umrl. Bil je knez.

Tolpa se je prestrašila njegove smrti in se razbežala; a kuga jim ni prizanesla in s hladno perotjo je vejala za njimi: ta se je zgrudil na poti, onemu je zdrknila noga iz stremena, tretji je omahnil na sedlu, zaječal in padel pod kopita.

Mladenič se je zakrohotal:

„Vse mora smrti v žrelo, vse! . . . A če vse pogine — jaz hočem živeti. Naj pogine Nada in mi zavida to trikrat proketo življenje!“

Ozrl se je in zagledal knjeginjo, ki je slonela blede in prepadla pred vrati in z grozo strmela na trupla, ležeča po marmornem tlaku, mrtva že ali krčeča se med stokom, kletvami in ječanjem v poslednjih bolečinah.

Nedaleč je cvilil droben psiček in puginjal. Bil je njen najmlajši pes. Mladenič je pokleknil k njemu in zaklical kneginji Nadi:

„Odgнала si gosta, ki te je posetil peš. Zaničevala si tistega, ki te je najbolj ljubil, tebe, ki imaš dušo besa in gadje srce. Zdaj glej!“

Sedem drobnih kapljic je padlo psu na vroči smrček, sedem kapljic deviške krvi, in vendar čistih liki živa voda, liki sedem svetlih biserov. In glejte čudo: pes je skočil kvišku, zalajal zdrav in čil in mu oblizal roko.

„Za dva sem bil prinesel leka: zase in zate . . . Mater sem pustil poginiti na kolovozu, da te otmem. Pes je dobil, kar sem namenil tebi: ostanek bodi moj!“

In dvignil je stekleničico do ust.

Takrat pa so kneginjine roke objele njegová kolena.

„Usmili se! Odpusti, rotim te pri tvoji ljubezni! Daj, otmi!“

Njegov srd je ginil, ko je videl pred seboj vse solzno njeno lice, blede kakor jutro, če se dvignejo oblaki, in njene lase, težke in temne kakor črni, črni gadje, zviti v kite in v zlato mrežo zatkani.

„Matere nisem otel, in zdaj naj bi tebe?“ Njegov glas je že trepetal od mehkode, kakršne se je bil naučil že davno, v sladkih izgubljenih dneh.

„Ne mene, ljubljenec moj! Ne brani se, pojdi z mano!“

In peljala ga je v bogato spalnico, kjer od svile in bagra ni bilo videti sten in od preprog in blazin ni bilo čutiti marmornega tlaka. Tam je spavalo dete, nedolžna deklica, rojena leto dni po njegovem odhodu in krasna kakor angel . . . ne! . . . kakor njena mati.

Nada je molče pokazala nanjo in dvignila roke. Padla je na kolena in zaprosila brez besed, s samim tistim pogledom, ki ga ni zmožen nihče razen matere, trepetajoče za ljubljenelega otroka.

Premagan ji je položil mladenič posodo z ledom na svilenom mehko dlan.

„In ti? In jaz? Kaj bo z nama?“ je vprašal nehote, kakor bi se ga bila sredi mehkih sanj za trenotek doteknila resnica.

Kneginja ni poslušala. Orosila je otroku mile ustnice, izlila nanje lek do zadnje kaplje in vrgla opalno stekleničico skozi okno, da se je zvonko razbila na dvorišču.

In zdaj, ko je bilo dete oteto, je padla mladeniču v naročje. Česar ni dosegla ljubezen, česar ni osvojil zločin, to je dalo srce matere v odkup za večnost in življenje.

V objemu ju je našla smrt, in bila je tako rahla in usmiljena, da je nista čutila, ko je priplavala nad njiju in z večšo roko prekinila njune dni . . .“

* * *

Historije je bilo že davno konec in tudi zadovoljnost pripovedovalčeva s pohvalo, ki jo je žel pri poslušalcih, je bila pomirila svoje roznate valove. Zdaj je slonel ob pianinu, igral se s klinčkom, ki ga nikoli ni pozabil zatekniti v gumbnico svoje solidne in skrbno zlikane salonske suknje, in se razgovarjal z gospodično Rožo Kolbeznovo.

„Povejte, gospod Piškur, ali je bila vaša historija prava?“ je vprašala Roža z žametnim glasom in dvignila dolge trepalnice.

„Kakšna prava?“ je dejal Rado Piškur, ki je bil kar prikovan od njenega pogleda in si je v dnu srca priznaval, da je bila na posled vendarle vredna tistih časov, ko je schillerjeval in petrarčil — zaradi nje.

„Kakšna prava! Vaša vendar; saj me razumete?“

„Ni bila moja, gospodična, prisezam vam, da ne.“

„Pa zakaj ne poveste prave?“ je poizvedovala Roža s tišjim glasom.

„Pripovedujejo se, gospodična, le zlagane povesti, le izmišljene in zlagane. Resničnih pa vsaj tisti ne pravi, kdor jih je doživel sam. Za druge so večinoma tudi premalo zanimive.“

„Včasih pa vendar ne,“ je menila Roža in se naslonila z laktom na pianino, da se je obesil široki čipkasti rokav in se je zablestela vsa bela roka tik do komolca. „Povejte mi po pravici: če bi hoteli, bi lahko povedali pravo svojo historijo, kaj ne? Ali je ne poveste sploh nikomur?“

„Ne vem, kaj naj odgovorim, gospodična,“ je dejal Rado Piškur, povešajoč oči do njenega krila in zmedeno iščoč besede. „Gotovo bi jo lahko povedal; edini človek pa, ki mu je moje historije mar, se gotovo ne zanima zanjo in je ne bi hotel poslušati.“

„Morda vendarle; včasih smo po krivem prehudi črnogledci in sami bežimo pred ciljem svojih želj.“

Pisatelj je težko sopesel, zakaj čutil je bližino velikega hipa, nad katerim pravzaprav nikdar ni bil obupal, a se ga je vendarle branil in ogibal, deloma iz plašljivosti in razlogov dostojnosti in solidnosti, deloma zato, ker se je dobro zavedal, da pesnikom in književnikom kislosladka melanholija srčnih ran ni manj potrebna nego čmrljem zlati med. Rad bi se bil oklenil nje pogleda s svojim, prijel ga in ga zagrabil, da ne bi mogel več nazaj v globoke, temne oči, in razvozlal vso uganko brez mučnih in odurnih besed. Zakaj velik estetik je bil naš dični Rado Piškur in iz mnogoštevilnih lastnih izkušenj je vedel, da je bolje prijemati metulja s prsti za nežne peroti, nego z besedami govoriti o ljubezni. Toda bal se je kazati preveč pozornosti do svoje sobesednice in do razgovora sploh, ker je sumil že naprej, da bi se izdal navzočnim s kakršnokoli glupostjo.

Zgodilo pa se je, da gospodična Kolbeznova ni čakala, kdaj zbere on svoj pogum in izreče kritično besedo, temveč je šepetala dalje:

„Na primer, gospod Piškur, če bi se jaz prav zelo zanimala za vašo historijo in bi dejala: Roža vas prosi, da ji jo poveste!“

„Vi, gospodična?“

„Jaz . . .“

„Povedal bi jo, vam edini bi jo povedal. Vam sem pravil vse historije, vam sem vezal vse svoje stihe — kaj zato, če dam na vrh še to malenkost, ki ima vso znamenitost v tem, da ni zlagana!“

„Dobro, dragi moj, beseda je dana in velja . . .“

„Toda v tem trenutku pač ne zahtevate, gospodična Roža . . . Zaradi vas samih bi mi bilo . . .“

„Ne, ne sedaj; jutri popoldne bom sama doma. Pridite točno ob treh mimo vrtnih vrat in potrkajte nanje . . . Gospod profesor!“ je vzkliknila Roža, obrnivša se k družbi, ki je bila vsa v pogovorih, „kaj pravi gospod Piškur: da nameravate odložiti svoje mesto v odboru za Šviligojev spomenik?“

Gospodična Roža Kolbeznova je že davno vedela in vsi navzočni so vedeli ž njo vred, da se je profesor Kajdiž onemogočil z nezaslišano prismojeno in naduto kritiko prevoda Dantejeve „Božanske komedije“, ki ga je bil objavil neki njegov tovariš v odboru, in s tem, da je za zgled, kako naj se prelaga, priobčil sam dva speva, ki so ju nemudoma ponatisnili vsi humoristični listi širom slovenske domovine. Baš zato pa je vprašala; tako je obenem oživila zabavo in pojasnila svoj pogovor s pisateljem Piškurjem, ki je trajal nekoliko nad običajno mero.

Profesor se je razjezil na svoje nasprotnike in začel mahati z rokami, ljuto zroč po navzočnih in razkladajoč na dolgo in široko, ne da bi opazil, kako je družba skrivala obraze drug drugemu za ramo in hihitala . . .

Bilo je drugi dan.

Popoldansko solnce se je začenjalo nagibati k večeru, zapad se je polagoma rdečil in postajalo je hladneje. Toda v paviljonu na vrtu Kolbeznovih, iz katerega so vodila majhna vratca naravnost na pešpot za vilo, v paviljonu, kjer se je ravnokar završil misterij sestanka gospodične Rože Kolbeznove s slovenskim pesnikom in pisateljem Radom Piškurjem, je bila še mlačna toplota, nasičena z vonjem rož in klinčkov, venočih v veliki zeleni vazi ob zastremem oknu, in s parfumom dekletovih oblačil, ki se je vlekel v nevidnih, drzno ščegetajočih motkih po zraku.

Roža je bila bleda; ustnice so ji trepetale in roko je držala na čelo, pod razmršene lase.

Potrtega lica in povešenih oči jo je Rado Piškur poljubil, poljubil tako, kakor plačujemo nadležne dolgove, sklonil svojo skrbno namaziljeno in počesano glavo, dotaknil se z ustnicami njenih vročih prstov in zaprl vratca za seboj.

Po mehkužni poltemi, ki je vladala v paviljonu, se mu je za-bleščalo, kajti zapad se mu je vrgel z vso svojo svetlo skrivnostjo naravnost v oči.

Skoro mežeč je prikorakal na most. Reka je bila lena, tiha in zelena. Nič življenja ni bilo in nič valov; le tuintam je planila velika riba za mešico, pretresla vodo s pljuskom in jo pokrila s kolobarji.

Pisatelju Piškurju je bilo pri srcu, kakor da gleda v veliko ogledalo in vidi v njem nekaj težkega, umazanega in nečistega. In zato je pljunil v to ogledalo in se napotil dalje:

„Fej!“

„Takole torej: leta in leta hrepeniš, ljubiš in moliš, in ko naposled okusiš pol naprstnika iz tiste rajske čaše opojnosti, si je do grla sit. In zaveš se, da si bil zelo neumen, ko si mislil, da ne boš nikdar srečen brez nje, in čutiš, da boš v bodoče ravno tako nezadovoljen in nesrečen kakor nekdanje dni: imel si jo, ljubezen je proč, zapojmo miserere! Življenje je prazno, odkoderkoli ga pogledaš; vse je gnoj, in človekov glavni namen obstoji v njegovi pravici, da enkrat umrje. Tepec je le ta, kdor išče za svojo dušo, česar zahtevajo njegove strasti, in izmišlja historije o kugi, a naj bi raje slutil historijo o paviljonu. Vanitas, vanitatum vanitas, omnia vanitas. Brrr! Fej!“

Zavil je v gostilno, naročil cvička in večerjal z neobičajnim tekom, tešeč si vest z rodoljubnimi in modrimi razgovori. Tako se mu je posrečilo, da je ob pozni uri prikorakal domov vesel, živ-žgajoč si „Hejslovana“ in zatrdno prepričan, da je zares fant iz fare, „s kakršnim bi se ponašali tudi drugi, večji narodi.“

Geslo.

Kuj me, življenje, kuj!
 Če sem kremen, se raziskrim,
 če jeklo, bom pel,
 če steklo — naj se zdrobim.

Oton Zupančič.

Klic čez vodo.

Spisal dr. Ivo Šorli.

5.

rugi so bili že vsi zbrani v zakajeni stranski gostilniški sobi, ko je prišel Vlado mednje in sedel na dolnji konec.

„Gre temveč sploh za to, da se mu izogneš, filistru, vselej in povsod, tudi če je treba še celo ulico nazaj in če se ti še tako mudi. In sicer zato, ker reci mu le „dober dan!“, pa že nisi vsaj za hip več ti! Za to edino gre, prijatelj, in vse drugo ne velja . . . Naravnost — skriti se mu moraš.“

„Prav tako malo kakor kaki drugi živini, samo če se ni baš tedaj odtrgal od povodca dostojnosti in je zdivjal!“ je ugovarjal Vladov sosed flegmatično. „In grem celo dalje: ne samo, da se mu ni skrivati, celo poiskati ga je treba včasih! Ti Slemič godeš vedno isto: da ti filister nekaj vzame, kakor hitro se te le dotakne. Dovolj slabo znamenje za tvojo individualnost, prijatelj, če se ti je godilo kdaj tako. Jaz pa moram reči, da sem občutil vedno le isto in isto: odbijalo me je vse, kar je bilo meni tujega, in ko sem odšel, sem čutil veliko bolj, kako da sem sam svoj, nego kdaj drugače. Kakor da se na novo zmodelirajo in od vseh strani popravijo te nerodne tace, ki te zadene ena zdaj od te, druga od one plati. Sicer pa ne vem, ali je treba potratiti le še eno besedo o tem, ko sedimo tu vendar sami taki ljudje, ki smo vzrasli sredi samih filistrov. Kaj pa so drugega naši starši, bratje, strici doli do petega kolena? In smo vendar dečki!“ se je udaril po prsih.

„Vidiš, ta te je počil!“ se je zasmeljal Vlado ironično. „Mislim, da ti je za vedno zaprl sapo, kaj?“

„Oho! Dokler mi ne razloži, kaj so imeli opraviti naši starši, bratje, strici do petega kolena pri našem razvitku, še vedno ne morem umeti njegove modrosti!“

„Glej ga!“ je vzplamtel oni. „Stvar je za druge menda povsem jasna. Kaj so imeli opraviti pri našem razvitku? Saj to je, da — nič. To, vidiš, je naša sreča! Tam zunaj smo stali kakor drevesa na samotni plani, in nihče se ni brigal za nas, ko sta šla vihar in

dež čez nas in nas sta pokrila slana in sneg. Ampak ni nas zlomilo in ni nas požgalo, in danes stojimo, da nas ne vrže nič več, kar pride od drugje. Poglej pa te gosposke fantaline, ki so bili naši sošolci! Bogme, kake očete so imeli nekateri in kaki so bili oni sami!“

„In to si razlagaš ti tako, da — — —“

„Tu ni treba nič ugibati! To dejstvo je naravna posledica takozvane skrbne vzgoje. Tako ubogo varovanče ti sploh ne pride do tega, da bi vzraslo kaj samoraslega na njegovih tleh. Ne samo, da gospod papa ne čaka niti toliko, da bi videl, ali se prikaže in kje se prikaže kal iz prsti, ter bi jo potem vlačil v božjem imenu, če že mora biti, počasi navzgor in jo ovijal okrog kolca svoje modrosti, — ne, gospod papa grebe in brska noč in dan tam okrog in išče in zaliva, da je slednjič vse razkopano in skvarjeno in bolno in nepristno vse, kar priklje še ven. Tako imate potem okrog sebe čete teh inteligentnih ljudi, ki vam govore o vsem, kar hočete, a čutite vendar pri vsaki njih besedi, da se jim ni izvila iz lastnega, težkega premišljevanja in da ji manjka zato korenin, izvitih iz boleznosti takega premišljevanja. In takih ljudi se meša čimdalje več med naše vrste. Tako izgublamo počasi svojo narodno individualnost, vse, kar je posebnega, samolastnega na nas, in naša globoka zasanjana slovenska duša postaja od dne do dne bolj plitva.“

„To je že res!“ mu je pritrdil celo Slemič. „Dokler je dobival naš narod dotoka v mesta naravnost iz naše zemlje, vso tisto, včasih res nekoliko kalno, a samo od naše lastne grude kalno vodo, je bil tudi naš trotoar še ves naš. Morda so prinašali tedaj tudi še nekaj s teh trotoarjev na svojih čevljih v salone, da parket ni mogel postati tako gladek in svetel, kakor je zdaj, toda dišalo je vsaj še vedno po domu v njem in ne po tujini . . . Tako pa ne more biti drugače, nego da se počutimo mi, kateri še vedno nismo izpulili svojih nog iz te ljube ilovnate, svete zemlje, tako tuje na njih in se umikamo v stran od onih. In to pravim jaz, to: da se jim moramo umikati, če nočemo postati kakor oni!“

„Saj govori, kakor da bi mu bilo žal, rodoljubi!“ se je zasmejal Vlado.

„Žal, hm! Nisem rodoljub, a včasih se spomni človek, da bi bilo bolje, ako bi bil prehod med nami in njimi. Toda seveda, oni imajo svoj ponos in mi tudi svojega!“

„Kaj ponos!“ je vzkliknil Vlado naenkrat. Že prej je vrelo v njem, zdaj se pa ni mogel več premagovati. „To se vam vidi, da

jih gledate le zelo, zelo od daleč. Kdor jih ima pa vsak dan pred seboj, zre stvar čisto drugače. Že prej sem si mislil svoje, ko je govoril Prečnik, kako koristno da je živeti med njimi in kako da človeka „modelirajo“. Kar v oslovski hlev pojdi, pa jim lezi naravnost pod kopita in še ščegetaj jih, če hočeš biti jutri zjutraj res popolnoma „zmodeliran“. Ubijejo te, prijatelj, ne zmodelirajo!“

„Če ležeš podnje, si sam bolj oslovski od njih. Na hrbet jim zlezi, dečko, na hrbet, pa ti ne bodo mogli več do živega!“ se je zasmejal Slemič. „Sicer pa jaz ne poznam filistrov kot domačih živali, ampak samo one javne, počestne in gostilniške.“

„Jaz pa oboje! In zato imam več pravice govoriti. Sploh vem morda jaz edini od vas vseh, kaj se pravi to, živeti s filistri pod eno streho. Vaši starši in bratje so pač kmetje, rokodelci, ljudje, ki vsaj vedo, da ne vedo... Toda kakor vidim, postajam indiskreten,“ se je ustavil naenkrat in se v zadregi nasmehnil. „Bolje je, da molčim.“

„Ej, saj smo sami med seboj! Kaj boš!“ ga je miril Prečnik.

„Vseeno . . . Čemu! Rajši kaj zapojmo.“

In ne da bi čakal še česa, je začel sam.

Zunaj v predsobi pa je plačal še zadnji pivec, vstal in odšel molče skozi vrata.

6.

Vlado je najprej ves zardel, a potem je planil na noge in jezno zakričal:

„Kdo ti je to povedal?“

„To je nazadnje vseeno; a če te zanima: nekdo je bil takrat slučajno v predsobi in je slišal vsako besedo.“

„In ta nekdo pravi, da sem vas zasmehoval, tudi tebe?“

„Tako je! Sicer pa nisem prišel zato, Vlado, da bi te prijemal radi tega,“ se je nasmehnil Stanko dobrodušno in sedel na stolico precej daleč od bratove. „Kako malo me je pretreslo, izprevidiš lahko iz tega, da sem izvedel za vse to že predvčerajšnjim, in sem bil oba ta dneva vendar tak s teboj kakor vedno. Ampak mislil sem si, da bi bilo ven darle dobro, če se enkrat razgovoriva, ker je videti, da imaš precej krive nazore o meni.“

Vlado je gledal v zadregi v tla in iskal, kaj bi rekel. Bilo mu je vendar tako mučno, da je zvedel brat za to njegovo nelepo dejanje, tem bolj, ko je bil pravzaprav brat tudi njegov rednik.

„No, vidiš Vlado, saj se ti ni treba prav nič sramovati. Če bi le slutil, kako dobro umem, bi vedel, da bi ti ne mogel vzeti za zlo niti kaj hujšega, dokler seveda ne kažeš naravnost zlobnosti. Zloben dečko pa se mi zdi, da nisi, čeprav zališ uboge starše docela po nepotrebnem s svojo najnovejšo filozofijo.“

Zdaj se je ustrašil Vlado še bolj. Nazadnje je šla mama in mu povedala še to, kar je govoril proti njemu.

Nehote je obrnil oči hitro tja, a Stanko ni gledal sem, ampak skozi okno.

Šele čez hip se je okrenil naenkrat na to stran in zmajal smehljaje se z glavo.

„S takimi telički, kakor si zdaj ti, je pravzaprav najteže govoriti. Pomlad, pomlad! Kamor vas človek potipa, — vse cvete in klije in sili na dan, vseeno, ali v delhtečem, pestrem, ali v žoltem, smrdečem cvetju. In skozi vse to cvetje in listje kukate v svet in presoate s svojimi samozavestnimi očmi, kar se prikaže prednje. Tako se je godilo meni in tako, se mi zdi, se godi zdaj tebi, ko imaš stopiti v življenje. Toda meni ni dalo, da bi bil stal dolgo tako tam. Tistih pet, šest ur dela v uradu je bilo premalo, da bi se izrabilo le nekaj moje moči, in oziral sem se poželjivo okrog sebe, kam bi se zagnal, da bi prav zahreščalo okrog mene. Kakor velik kamen v strmini sem visel še nad življenjem in čakal samo, kdaj me izruje lastna teža iz tal, da se zderem nizdol. Zakaj instinktivno sem iskal tega, česar mi je bilo najbolj potreba: skrajnega napetja vseh svojih mišic. Razumeš zdaj?“

„Da, zdaj razumem,“ je prikimal Vlado zamišljeno. „Toda če mi ne vzameš za zlo: zakaj pa nisi zastavil svojih moči za kaj boljšega?“

„Za kaj boljšega?“ je zategnil Stanko začudeno. „Namreč ko veš, da nisem umetnik ali kaj takega, kar se smatra na splošno za nekaj ‚boljšega‘ . . . Za kaj boljšega torej?“

Vladu se je naredila guba med obrvmi in videti je bilo, da išče nekega odgovora, toda namesto tega je zmajal samo z rameni in nekaj zamrmral.

„Jaz se nisem učil definicij in ne vem niti, zakaj se mi zdi smešno vse naše delovanje,“ je stresel potem razburjeno z glavo. „Če ti je res v telovadbo, v božjem imenu, a potem bi ne smel hoditi s takim svečanim obrazom okrog! To vidiš, prav to se mi zdi smešno, in potem zame — amen! Sicer pa mislim, da se ne

motim, ako vidim zgolj navadno sebičnost v vsem tem: prihodnje leto otвориš svojo lastno pisarno in treba je reklame!”

Skočil je razburjeno pokoncu in napravil nekaj hitrih korakov gori in doli, kakor da se pripravlja na silno buren prizor, ki zdaj mora slediti njegovim besedam.

Toda Stanko se je samo zasmel.

„Pa seveda!” je vzkliknil. „Kaj ti je bilo treba to šele izumiti? Ali pa si mislil celo, da bom tajil? Namreč, da je to tudi eden izmed drugih vzrokov, da se gibljem. Toda tudi resnična, globoka in iskrena ljubezen do mojega naroda me je gnala ven v življenje in na javno delo. Tega pa ti ne razumeš več, — kajne, da ne?”

Vlado je del obe roki v žep in se naslonil na naslanjalo svoje stolice.

„Ljubezen do naroda?” je ponovil. „Doslej sem slišal tudi to besedo samo kot frazo. In da ti povem odkrito: začudil sem se zdaj, da nisi zardel, ko si jo izrekel.”

Povesil je oči in se zagledal strmo v tla.

Stanko pa je privzdignil za hip roke in se sklonil potem počasi nekoliko naprej.

„Zdaj mi je jasno vse!” je rekel mirno. „Zdaj moram odstopiti tudi od svoje trditve, da je bilo meni podobno, kakor je zdaj tebi... Samo to sličnost vidim še, da se je bila pristudila takrat fraza do skrajnih mej tudi nam; ali bili smo toliko pametni, da nismo zamenjavali še tako praznih besed s — pojmi, kakor delate to zdaj vi. Zakaj niti fraza ni sama kriva, da je postala fraza, ampak zgodilo se je tako, ker so vzeli sleparji in puhloglavci pošteno in iskreno besedo iskrenega moža v svoja usta in se postavljali ž njo pred ljudmi. To, pravim, smo umeli mi takrat!”

„In kaj ste storili potem?” ga je prekinil Vlado.

Stanko se je ozrl jezno tja, ker se mu je zdelo, da je slišal nekoliko ironije v teh besedah, a Vlado je vpiral čisto nedolžno svoje oči sem.

„Kaj smo storili potem? Saj sem ti že povedal! Rekli smo: ta in ta je frazer in slepar, oni tam pa govori, kar ima res na srcu. To smo storili: razločevali smo slabo od dobrega in nismo metali vsega križemkražem na en kup. Ampak razločevati človeka od človeka more le oni, ki jih je gledal in videl veliko in čisto od blizu. Vi pa stojite ob strani in daleč proč od življenja in nočete ničesar videti in slišati, ali pa, če že poslušate, mežite, in če že gledate, si tiščite ušesa.”

Vlado je zmajal z rameni: „Mogoče, da je res tako . . . Mogoče tudi, da bi človeku, če bi mogel premagati ta stud, celo ugajalo tam sredi vsega tega, kar imenujete — življenje. Toda povej mi: čemu naj vlačim samega sebe za lase v gnojnico, če me je voz zagnal daleč proč od nje?“

„Zakaj? Zato, ker ne moreš ubežati in je smešno, da se braniš. Kakor medved, ki mu stavijo z veje viseč hlod na plot, da se zakadi vanj in ga odbija s tacami, dokler mu ne razčesne čepinje. Tako, vidiš, so vas nahujskali na življenje oni, ki so vam napolnili z malodušnostjo, nevero, mržnjo do vrha srce. In tako se vas je prijelo tudi drugega za drugim to enostrano in omejeno sovraštvo do vseh ljudi, ki bodisi morajo, bodisi hočejo živeti. Toda, čakajte: pride dan, ko boste morali mednje, in potem glejte, kako vam bo!“

„Nikoli!“ je vzkliknil Vlado pri teh besedah strastno in se stresel: „Rajši poginem! Ne, jaz bi ne mogel!“

Stresel se je zopet in bežal naglo s kota v kot, kakor bi hotel uteči že sami misli.

Stanko ga je opazoval dolgo časa pol srdito, pol veselo in se potem glasno zasmel:

„To so naredili torej iz tebe! Veš, kako se mi zdi? Kakor da si skočil baš zdaj iz katere svojih knjig tam, ki ti leže na mizi in ki so zdaj tvoje življenje. Ker pa življenje ni tvoja knjiga, v kateri si eden izmed junakov, se zelo bojim, da svoje vloge ne boš mogel doigrati s tisto lahkoto in spretnostjo, kakor jo igraš tam, če ne spoznaš še pravočasno, kod hodiš, in zaideš potem iz svoje vloge ter postaneš slednjič celo zopet resničen človek!“

Pokimal je malomarno v pozdrav in odšel iz Vladove sobe.

(Dalje prihodnjič.)

Mrtve moje so oči . . .

Ko na večer
nebroj zvezd
po nebu noč
nam pripelja,
zakaj tedaj
kakor nekđaj
ne vidim
zvezd nebesnih? —

Meglince v mojih
so očeh
in jokam se
po mladih dneh —
A zvezdic zlatih,
jasnih ni —
ah, mrtve moje
so oči . . . .

Adolf Robida.

Izlet v Krakov.

Spisal Podlimbarski.

(Konec.)

o je bil prišel Krakov pod avstrijsko oblast, so ga močno utrdili; milijoni so se zazidali in vse srednje mesto je bilo zaprto z utrd-bami. Pozneje se je vojaška znanost pre-verila, da vse te utrdbe niso pipe tobaka vredne, in danes se vije okrog „Śródmieście“ drevored tam, kjer so poprej visoke kurtine vezale močne retrans-šemente, kjer so stale vlažne kazemate in ozke poterne. Danes je tu krakovski buljvar in kraj njega stoje moderne stavbe v velikem slogu, med drugimi gledišče in nova univerza. Fortifikacijska umet-nost, ki mora šepati za novim orožjem in takozvano strategično znanostjo, je pa postavila utrdbe na griče zunaj mesta.

Vnanje lice krakovskega mesta napravi na tujca zelo ugoden vtisk, le mnogi Židi silijo človeka k pomisleku. Mnogo židovskih imen, kakor Liebkind, Süsskind itd., se blešči iznad vrat velikih in malih trgovin. Ne da bi Židi ne imeli pravice, živeti in častiti Boga po svojih starodavnih zakonih, kakor se jim zdi primernejše, le o tem premišljujejo narodi, med katerimi žive, kako bi si jih prispo-dobili, prelili v ono narodnost, v katero so se priselili, pa bi jim pri tem pustili njih židovsko vero. Na Ogrskem se je takšna prispo-do-bitev v madjarskem zmislu obnesla, Čehi jo skušajo izvesti v svojih mestih, kamor močno silijo Židi, posebno če je vojaška posadka tam; pa ne madjarski, ne češki Žid ne bo v narodnostnih stvareh zanesljiv, ker on bo prvi zapustil potapljačo se narodovo ladjo in se otel na drugo, da le dalje životari v večnem brezdomovinstvu, čeprav preziran in teptan. Kdor pride v krakovsko predmestje Kazi-mierz in vidi tam na tisoče Židov, pristnih poljskih, ki se ločijo od brhkega poljskega tipa krakovskega okraja kakor noč od dneva, bo pač zdvomil, da bi bilo kdaj mogoče takšno pleme prestrojiti, preleviti in prienačiti poljskemu rodu. Govore pač vsi poljski, ali duša je židovska in pojde vedno za svojim interesom. Neka po-sebnost krakovskega mesta se mi zdi človek, ki hodi z denarno pušico od kavarne do gostilne in porožlja pri vsaki mizi, če sede

tam gosti. Ko je prvikrat prišel k meni, sem ga vprašal, kdo je. Pa se je vzravnal in z zanosom mi je odgovoril, da je veteran 1863. leta in da pobira prispevke za obmejne narodne šole. Tudi sem videl na glavnem namestju, da so ga klicali ljudje k sebi. Vsa čast takšnemu veteranu!

Trebalo bi človeku, ki piše o Krakovu, govoriti tudi o Poljaki in o njih razmerju do ostalih Slovanov. To je težka in kočljiva stvar in to razmerje je itak dobro znano. Jugoslovanske zadruga so šle narazen, ker je bil v njih večer prepir, dasi dostikrat niso štejele sto udov. Kako bi mogli bivati vsi narodi, različni po veri in narečju, pod širokim nebeškim krovom drug poleg drugega tako, da bi nikdar ne prišlo do nasprotij? Svoje dni sem bil v Bosni znan s Poljaki, ki so službovali doli. Bili so večinoma veseljaki, ki so vzeli boljšo stran življenja v zakup. Njih dame so včasih prišle na zabave v črnih oblekah, s črnimi verižicami okoli vratu in pasu, da bi pokazale svojo bol zarad suženjstva domovine, no, poljska družba v Bosni mi zavoljo različnih pričin ni ugajala. Sešel sem se na Češkem s Poljaki, ki niso marali zahajati v češko družbo, ki so na vprašanje, zakaj se v dolgih letih vsaj za silo niso naučili češkega jezika, odgovarjali, da so v prejšnjih časih Čehi trumoma hodili v Galicijo za uradnike, ki se tam niso učili poljščine, ampak so germanizirali. Res, nekako takšni so bili češki uradniki, ki so prišli v stari dobi iz nemških šol, pa časi so se predrugačili in sedanji Čehi gredo z vsakim slovanskim narodom, v čigar okrožju bivajo, in nekdanjega greha medsebojne slovanske ravnodušnosti in brezbržnosti ne poznajo več. Da bi le tako ravnali tudi Poljaki in laže bi nam bilo govoriti o njih!

Popoldneve sem delal izlete v okolico. Na vožnji v Vieličko, ki je 22 km od Krakova oddaljena, je bil moj sopotnik duhovnik, s katerim sva precej dejanski izvrševala slovansko vzajemnost. Prosil sem ga namreč, naj mi le govori v svojem materinem jeziku, na kar je zamolčal svojo dosti polomljeno nemščino ter odprl vir blagoglasne poljščine. Razumela sva se. Za nekatere pojme sem rabil dva, tri slovanske izraze, pa se nama je obneslo. Ko sem n. pr. videl, da ni razumel češke besede „podzim“, sem porabil ruski „osenj“, in lice se mu je začelo svetiti. Da bi zmagala naša slovenščina, sem hitro primaknil našo domačo „jesen“, in gospodu so se napete oči pomirile, ker popolnoma me je razumel, rekoč, da „jesen“ je tudi poljska beseda. Med hrumom drdrajočega vlaka sva se teže sporazumela, čeprav sva se zelo nagibala naprej in sta se najini lici skoraj dotikali; laže sva

se pomenila na postajah in pozneje grede po Vielički. Govorila sva vsak o svoji domovini, potem o tem, kar namá je bilo najbliže, kar sva videla okrog sebe: o ljudeh, polju in vremenu. Zvedel sem, da so ti cvetoči uniformirani dečki in mladeniči v ploskih čepicah, ki so se peljali z nama iz krakovskih šol domov v okolico, sami srednješolci, da je uniforma zanje obvezna noša, ki se je zato vpeljala, da bi se odrasli dijaki ne mogli neopaženi potikati po beznicah, in se bo vsekakor odpravila, ker je predraga in ni več času primerna. Ko sva bila na kolodvoru v Vielički izstopila, me je spremil prijazni gospod notri do vhoda v salino, ki je precej daleč od kolodvora v mestu.

Nabralo se nas je osem oseb, ki smo šli skupaj v rov: dva pruska Nemca, trije ogrski Židi, mlad, šele poročen par, doma iz ruske Poljske, oba nevešča nemškemu jeziku, in jaz. Oblekli smo se v platnene halje, posadili primitivne čepice na glavo, da bi naša obleka ne trpela škode, ker pod zemljo kaplja tuintam od stropa. Spustili smo se po liftu navzdol v prvo etažo ali nadstropje. Spremljal nas je vodnik, dalje dva delavca z leščerbami in pazni financar. Stopivši iz lifta, smo se nahajali 60 m globoko v rovu, podobni večšam ali podzemskim duhovom. Salina, ki se nahaja baš pod mestom Vieličko, je blizu 4 km dolga, 1 km široka in nekako podzemsko mesto. Ubrali smo pot. Hodili smo po dolgih hodnikih, mnogo po ravnem, dosti tudi navzdol po strmih stopnicah, čez mostove in pod visokimi oboki in mnogo med skalnimi stenami same soli, ki ima na površju umazano barvo in nič ne spominja na belo sol, ki jo vidimo razdrobljeno in zmleto na mizah. Človek bi ne mislil, da je ta črna stena sol, ali če odkrhneš z nožem od skale drobec in ga deneš na jezik, dobiš slan okus. Mestoma so hodniki podprti ali zapaženi z lesenimi tramovi, to je tam, kjer ni soli in bi sicer prst zasula prehod; drugod so prostrane dvorane, deloma namenjene za skladišča, oprte z močnimi hlodi. Salina potrebuje lesa za galerije, mostove in podpore za 80.000 K na leto. Morda je mravljišče tako umetno zgrajeno, a težko da bi imele mravlje v svojem malem gnezdu podobno mrežo galerij. Potov ne znajoč človek bi z lučjo v roki nikakor ne mogel najti izhoda iz tega labirinta. Sedmero nadstropij leži eno nad drugim in po njih se vije zamotana mreža hodnikov, ki imajo skupno dolgost 120 km. Ponekod so položeni relsi, na katerih se vozi s konji sol k strojem, ki jo potegnejo na beli dan. Takšnega tramvaja je za 40 km. Osem rofov drži iz zemlje na nje površje. Tujce vodijo po onih hodnikih,

kjer se nič ne dela, in samo do tretjega nadstropja. Od tam, kjer nas je odložil lift, pa do tretjega nadstropja, smo popotovali še 75 m globoko v zemljo. Sedma in poslednja etaža leži pa nad 300 m v globočini. Mi smo prišli torej samo 135 m globoko, a dosti smo videli tudi na tej poti v dveh urah, ki sta kaj hitro minuli. Slabo sta brleli leščerbi in od vseh strani je zijala strašna temota: večje ni videl Dante, ko je šel z Vergilijem po peklenških brezdnih.

Prišli smo najprej v kapelo sv. Antona, kjer stoje velike prozorne sohe svetnikov in se nahaja vsa druga cerkvena oprava iz soli. Vse to je izklesal pred dvesto leti navaden delavec. V njej kakor tudi v vseh drugih večjih votlinah so nam prižgali bengalično luč. Šli smo po dolgih stopnicah navzdol ter prišli v kapelo sv. Kunigunde. Tudi tu je neki delavec kaj umetno iz solne skale naredil prižnico, Betlehem in jaslice. Prišli smo v dvorano Mihalovice, katere obok se dviga 35 m visoko in od njega visi 6 m dolg lesteneč iz same kristalne soli, potem v plesno dvorano, kjer je Suvorov 1800. l. prvi plesal, če je naš vodnik pravo povedal. Ob stenah teh dvoran so napravljene lesene galerije za rudniško godbo, ki svira tukaj, kadar je v salini vseobči shod in se vsi prostori blešče od tisočero žarnic. Vodnik je vedno razlagal, najprvo Poljaku in njegovi dami v svojem materinem jeziku, potem nam drugim v slabi nemščini. Delavca, ki sta nam svetila, sta se spotoma, kjer je bila največja tema, po vrsti pritihotapila zdaj k temu, zdaj k onemu in mu skrivaj stisnila v roko kristalno svetel križec ali srček iz soli zavoljo bakšiša. Strogi in molčeči finančar, ki je šel zadnji, je bil za tako malenkost slep. Postali smo pred visokima prozornima piramidama, postavljenima v spomin poseta cesarja Franca in njegove soproge, dalje pred piramido cesarjeviča Rudolfa; nekje so nam v bengaličnem svitu pokazali ogromen dvoglavi orel, ves iz soli. Razsvetili so nam neko široko votlino, posejano vsenaokrog s solnimi skalami; imenuje se podzemski Švica. Pred nekim ozkim hodnikom smo počakali konja; ljubi znanec in prijatelj zemljanov je privlekel po relsih štiri vozičke soli in nadarili smo ga z glasnimi pozdravi, ker posebno prijeten vtisk napravi takšna žival globoko v zemlji. Novoporočena Poljaka, ki sta bila posebno raznežena, sta mu podala košček sladkorja. Kazal je veselje in hvaležnost za dobrikanje ljudi, ki so tako srečni, da vedno bivajo pod božjim solncem. V salini imajo več konj, ki ne pridejo na dan, dokler so za rabo. Konjušne imajo izdobljene v sol. Prišli smo pod ogromen ventilator. Tudi na kolodvoru smo bili, „Dworzec Goluchowski“ ima napis. Poljska dama je me-

nila, da bi bilo dobro, ko bi imeli doma v Rusiji takšne jame, da bi se mogli skriti pred revolucijo. Ko sta Prusa slišala besedo revolucijo, sta osupnila in brž sta vprašala, kaj je, nakar jima je vodnik razložil mirno željo poljske krasotice. Solni kosi se razsekavajo s sekiro iz skal, ponekod se skale tudi razstrele. Po nekaterih mestih leže kraj naše poti cele skladanice soli v štirioglatih kosih, poprečno po 40 kg težkih. Po stranskih hodnikih se še semintam tudi v prvih treh etažah pridobiva sol, glavna dela se pa vrše v dolnjih štirih nadstropjih. Spomnil sem se našega Krasa, ki ima poleg drugih prirodnih lepot mnogo krasnih jam, a žal, naroda ni hotela položiti vanje užitnih darov, ki bi pomnožile blagostanje ljudstva. Prispeli smo k čarobnemu jezercu, bengalično in električno osvetljenemu. Stopili smo na brod in se peljali po slani vodi. Kadar se priredi v salini večja slavnost, igra v višavah nad jezercem godba, ki nekaterim bolj ugaja nego vsa prirodna čuda. Kakor na zemlji, tako se tudi v njeni notranjosti človeku rodi misel, da je majhen posamezen človek, pa da je človeštvo veliko in ljubezni vredno in da so čudovita njegova dela. Naposled smo prispeli k žični vrvi, ki nas je urno potegnila 135 m visoko na božji dan pod nebeški nebosklon, ki je ustvarjen za nas. Preoblekli smo se in hiteli na železnico.

Drugikrat sem šel na Kosciuškov holm, ki stoji pol ure hoda na zapadu Krakova na podolgastem nizkem hribovju sv. Bronislave. Pot pelje preko predmestja Zvieržinca in mimo velikega norbertinskega samostana. Blizu samostana je zvieržinsko pokopališče. Tam me je ujel dež in sem stopil pod slamnato streho majhne hišice, iz katere se mi je precej pridružil obnošen in iztrkan človek. A — sem si mislil — evo priprostega moža, ki nima na razpolago celega slovnika modernih fraz; ž njim se lahko kaj poštenega pomeniš, ta ti ne položi vsake tvoje besede na tehtnico kritike. Na moja vprašanja, kaj in kako, mi je razodel, da je grobokop in cerkovnik cerkvice sv. Odrešenika, ki stoji na pokopališču. Bogate Norbertinke mu plačajo samo po osem kron za četrtletje za cerkovniško službo in za grob odraslega človeka dobi po štiri, od otroka pa po dve kroni. „Pa ljudje malo mro tukaj,“ je žalostno pristavil, otožno gledaje name, kakor da sem jaz gospodar smrti in življenja. Vesel sem bil, da se je vreme kmalu izprevedrilo in sem mogel zapustiti krov človeka, ki mu ljudje vse premalo mro.

Dolg drevored pelje po napeti poti k obširni trdnjavi, ki so jo zgradili Avstrijci okrog in okrog Kosciuškovega holma. Ta je

30 m visok stožec, nagrmeden iz navadne zemlje, prinesene iz vseh krajev, kjer je junak živel in se bojeval, tudi iz Amerike. Na podnožju stoji lična kapela sv. Bronislave, od koder peljejo po kratki galeriji stopnice k čuvaju, kateremu se tujec vpiše v spominsko knjigo, ki se shrani, ko je polna, v narodni muzej. Potem se vije pot v serpentinah na vrh, kjer leži pod železno piramido granitna skala z vdolbenim napisom „Kościszce“. Od tod je dober razgled na mesto in Karpace. Trumoma romajo sem Poljaki, in ko prestopijo trdnjavska vrata in vidijo z vrha vsenaokrog rdeče trdnjavsko zidovje, ki čuva njih največji spomenik, se pač spomnijo, kako je njih Poljska pritisnjena, utesnjena in zastražena. Pa Poljska še ni izginila in ne bo, dokler živi v narodovem srcu. Celo tam, kjer nima niti ljudske šole, ni propala, ker biva živa v rodbini, družbi, cerkvi, v vseh širših masah enorodnega plemena. Manjši narodi, ki so zadobili čuvstvo za svobodo in za svojo lastno revščino, ne propadejo, kako bi šlo s površja zemlje ljudstvo, ki ga je kot listja in trave in živi v spominih na slavno preteklost ob lastni veliki slovstvenosti in umetnosti!

Sentimentalnost.

Kdor je zapustil svoj rojstni kraj,
kdor je zapustil domovje,
kdor je zapustil ljubico,
spusti naj se v morsko valovje!

Pravila to je ljubica,
od mene se poslovila
in mesto v valovje se drugemu
v toplo naročje spustila.

Po morskem bregu hodim sam
in v duši se misli budijo —
Peni se morje zeleno tam,
šumijo valovi, šumijo . . .

Milan Pugelj.

„Ilirija“.

Spisal dr. Niko Županič.

V kulturno-političnem razvoju Evrope ne značijo Srbi in Bolgari vsak zase skoraj nič, Hrvati isto tako nič, Slovenci pa gotovo nič; šele vsi skupaj pretopljeni v eno nacijo bi reprezentirali na svetu nekaj.

N. Županič, l. 1903.

Filozof identitete, E. Mach, je konstatiral enostavno definicijo znanosti: Znanost je ekonomično urejeno izkustvo. Težišče formule leži v pojmu „ekonomično“. A kaj imenujemo ekonomično? Če v najkrajšem času, z najmanjšimi pomočki dosežeš maksimalni uspeh, potem si mislil in delal ekonomično. Definicija je enostranska, meglena, uvažuje samo metodično stran znanstva. Ali je moderno, da zamenjavamo metodo z materijo? Vsaj tako se včasih zdi, ali prav ni nikakor. Vzemimo n. pr. samo fiziko in kemijo: opazovalec ima pred seboj nepregledno vrsto fenomenov; za trenotek se čuti frapiranega, zapuščenega, vidi samo kaos. Godi se mu kakor logičarju pri tvorbi pojmov, idej: skoro zapazi v neredni množini podobnosti in doslednosti, abstrahira identnost in pravilnost ter najde tako znanstveno formulo, zakon, ki je cilj in vsebina znanosti. Jaz bi torej korigiral Machovo definicijo ter rekel: Znanost je ekonomična abstrakcija idej iz izkustva. V tej formuli pridobi pojem „ekonomično“ tudi praktičen pomen, kakor ga tudi sicer v življenju umevamo.

Nihče ne čuti tako žive potrebe, da preizkusi to formulo na eksemplju nego zgodovinar, kateremu hočejo nekritične glave utajiti znanstveni karakter njegove discipline ter se sklicujejo v prilog sebi na strujo personalnih zgodovinarjev. Ali ni druga stranka večja, ali nimamo tudi kulturnih zgodovinarjev? Potem nastane vprašanje, ali je torej zgodovina s stališča korigirane definicije znanost in ali smo ji dolžni pripisovati praktičen pomen? Na to odgovarja filozofija zgodovine. Spomnimo se samo Herderjeve, Hegelove in Nietzschejeve formule, ozrimo se samo na avtorje, kakor so Buckle (Zgodovina civilizacije na Angleškem), Chamberlain

(Temelji XIX. veka), Marx (Kapital) itd. Quot capita, tot sententiae! Ali vendar imajo vsi nekaj skupnega, iščejo v zgodovini idej, iz kaosa dogodkov posnemajo in iztikajo „rdečo nit“. Kakor logičar in naravoslovec izkoriščajo formulo o ekonomični abstrakciji. S to formulo si je osigurala historija, zlasti kulturna historija, pravo, močno in popolno enakopravnost ne samo med duhovnimi, ampak tudi med prirodnimi znanstvi. Isto velja o praktičnem pomenu, na katerega se s takim ponosom in pravico pozivajo prirodne discipline. Vsa moderna materijalna kultura se je povzpela do te vrtoглаve višine samo po lestvi spoznanih prirodnih zakonov. Tudi od te strani se ni bati zgodovinarju očitania. Star je pregovor: historia vitae magistra. In ali ne vidimo dan na dan, kako v brezobzirnem političnem boju demagogi ščujejo instinkte mase s historičnimi argumenti? Da rabim lapidarno priliko: zgodovina je podobna skladom premoga, ki ležijo globoko pod zemeljsko površino; v tem premogu je nakopičena tisočletna solnčna energija, ki jo človeštvo zdaj pametno izkorišča in vpreza v svojo službo, da mu goni stroje, kuri stanovanje i. t. d. Taka silna energija počiva tudi v argumentih in idejah zgodovine, ž njo podžigajo diplomati in pedagogi plemenite, premnogokrat žalibog tudi slabe strasti ljudstva.

I.

Mogočen plamen iz davnine šviga
 — vekove preletel je koprne —
 in plamen naš se druží ž njim, se dviga,
 in plamen naš pogumno dalje gre . . . .
Oton Zupančič.

Kulturna zgodovina zasleduje ideje, ki gibljejo razvoj človeške družbe. Kakor viharo, razburkano morje se vidi zgodovina: slabi in močni, nizki in visoki valovi vstajajo drug proti drugemu. Tu se dvigne plaho valček, usoda mu je mila, narašča in že upa, da se dvigne zmagovito nad bojevito gladino. A od vseh strani se zaženejo kakor iz zavisti jačji valovi proti njemu, ga pregrebejo in vržejo nazaj pod temno površino. In bogve kdaj se dvigne spet samostojno? Lahko se pa tudi pripeti, da močni sosed ne zatre naravnost takega plahega, plemenitega valčka, temveč ga potegne v svoj tok, da se ž njim ojači v boju zoper nasprotnike. Nad vse zanimivo in instruktivno je to valovanje, to medsebojno borjenje idej v zgodovini.

Pri iskanju in zasledovanju idej je zgodovinarju postopati strogo znanstveno, objektivno, brez predsodkov in specifičnih na-

menov. Njegov brezobzirni, od strasti in čuvstva neskaljeni, kritični pogled mora natanko ločiti med hipotezo in neovrznimi dejstvi, imeti mora prirojen čut za realne potence. Tu je zgodovinar človek in samo človek, ne vprašuje, ali bo škodilo ali koristilo njegovo raziskovanje. Znanstvenika ne briga korist ali škoda, kajti on je v službi prirode, ki se prav nič ne ozira na relativne in teleološke pojme človeških črvičev. Historičar računa le z gotovim, kovanim denarjem iz zlata, pri svoji bilanci ne polaga nobene cene v bankovce in celo ne v ponarejene vrednote.

Brez sumnje je German največji sovražnik ne samo nam, ampak vsemu Slovanstvu, o tem ni potrebna daljna diskusija. Da se torej zavarujemo na vsako stran, obrnimo se na objektivnega nemškega zgodovinarja, vzemimo ta slučaj in vprašajmo: „Vaše oko je izvežbano in tenkočutno, iz najbolj zapletenih dogodkov najde njih vodilno in gonilno idejo.“

Tudi mi, . . . **mi**, kdo **mi**? Oprostite, glejte, samo mi smo tako nesrečni, — celo psi in konji imajo imena v naši visoko civilizirani dobi, samo mi ga še nimamo. Tudi **mi**, iz ekonomičnih ozirov razmotrivanja vzemimo provizorno ime Jugoslovani, torej tudi **mi**, provizorno krščeni Jugoslovani, imamo svojo zgodovino. Nekateri trdijo celo, da je krasna in slavna. Povejte mi kratko in točno, katera je vodilna in gonilna ideja jugoslovanske zgodovine?“

Objektivni, brezuslovni znanstvenik odgovori: Krepko in ostro je izražena „rdeča nit“ v tragično-slavni zgodovini Jugoslovanov. Hočem navesti samo suhoparna dejstva, ki naj govori sama zase in prisilijo mislečega opazovalca k ekonomični abstrakciji ideje iz izkustva. V začetku VII. veka po Kr. je prihrumelo mnogoštevilno pleme Jugoslovanov izza Karpatov v Norik, Panonijo in Ilirik (tedaj obsegajoč skoro ves Balkanski polotok). Nov val se je dvignil v morju evropskih narodov. Da so bili Jugoslovani enoten narod, o tem svedočijo še zdaj njih jezik, starožitnosti, šege, običaji, narodne pesmi in bajke i. t. d. Ta enotni narod brez enotne organizacije je prišel v sosesčino narodov, ki so imeli po starih, preizkušanih vzorih organizirane države. Bolj kulturni in organizirani narodi so zavzeli seveda sovražno stališče proti mogočnim priseljencem. V teh bojih so Jugoslovani instinktivno začutili prepotrebno organizacije. Ali kako, na kateri podlagi? Duhovi niso bili izvežbani, pripravljeni, na tako neobdelanih tleh se ni mogla razviti taka organizacija, kulturno in politično edinstvo; raztvorjajoče moči od zunaj in od znotraj so prerezale centripetalno energijo edinstva.

Prvega večjega poizkusa prepotrebne priprave sta se lotila velika slovanska apostola sv. Ciril (827—869) in Metod († 885): krščanstvo in skupna cerkvena literatura naj bi postavili temelj. Prvi poizkus je bil torej eminentno kulturnega in sicer versko-književnega značaja. Stremljenje po edinstvu je izpremenilo svojo obliko; oblika kulturne težnje je bila potisnjena v ozadje, še predno je izvršila svojo nalogo. Nastopili so možje, ki so hoteli pokazati, kaj so se naučili v občevanju z organiziranimi narodi. Tako je napočila doba političnih akcij potom diplomacije in vojsk. Ta nova oblika edinstva se je pojavila najprej med bolgarskimi Jugoslovani, kjer je ustanovil car Simeon (898—927) veliko in mogočno carstvo; druga samostojna organizacija se je začela skoraj istočasno na zapadu med hrvaškimi Jugoslovani pod kraljem Tomislavom, ujediniteljem in združiteljem panonskih in primorskih Slovanov v Hrvate. Ali najpopolnejši in najboljšežnjeji izraz je zadobila politična oblika v srcu, v sredini Jugoslovanstva, med srbskimi Jugoslovani. Kralj Miljutin (1275—1321) je bil prvi srbski vladar v modernem pomenu besede, nedosežen diplomat in vojskovodja, v njegovi glavi se je rodila misel o veliki jugoslovanski državi. Kralj Miljutin je namerjal združiti z obstoječim srbskim kraljestvom zapadne dežele in bizantinsko cesarstvo s Carigradom. Ta veliki načrt naj bi bil izvedel šele njegov vnuk car Dušan „Silni“ (1331—1355), ki je najprej doma pripravil in uredil razmere tako modro in uspešno, da ga prištevajo zgodovinarji med najslavnejše vladarje, kakor sta n. pr. Aleksander „Veliki“ in Napoleon. Že je zbral Dušan „Silni“ ogromno vojsko in se odpravil ž njo proti Carigradu, da pod okriljem te „matere sveta“, da v tem najlepšem in najbogatejšem mestu jugoslovanske zemlje postavi svoj carski prestol. Ali na potu ga je doletela zla usoda in malone pod ozidjem Carigrada ga je zastrupil baje neki Grk. Visoko in mogočno se je dvignil val Jugoslovanstva, a s strašnim fanatizmom se je vrgel proti njemu turški naval. Za stoletja so Turki zadušili vsak samoroden, svoboden pokret med Jugoslovani. Politične tendence so sicer ponehale, a ž njimi ni zaspalo čuvstvo in potrebnost organizacije. Pomlajen in okrepljen je oživel v novi obliki duh velikih apostolov sv. Cirila in Metoda, nova doba versko-kulturnega preporeda je zasijala iz najzapadnejšega kota Jugoslovanstva, na pragu, kjer si podajajo roke vztočni, mediteranski in srednjeevropski vplivi. Iz krila najmanjšega in najnesrečnejšega jugoslovanskega plemena je vstal nositelj novega pokreta: med Slovenci-Korotanci se

je rodil veliki genij verske-kulturne misli, dobri genij Jugoslovanov, ki je spočel grandiozni načrt osvoboditve izpod turškega jarma in versko-kulturnega edinstva. To je bil največji, najslavnejši sin slovenske zemlje, to je bil baron Ivan Ungnad (1493—1564). Ta Tolstoj s konca srednjega in začetka novega veka je ustanovil ob svojih stroških tiskarno v Urahu na Nemškem, kjer so se tiskale svete knjige v latinici, cirilici in glagolici. Baron Ivan Ungnad je zbral okoli sebe navdušene in izobražene može iz vseh provincij jugoslovanske zemlje, omenjam samo Dalmatinca Jurja Juričiča, Srbina Mato Popovića. A zopet je podlegel novi duh sovražnim vplivom, zatonila je svetla zvezda odrešenja in nastala je tem žalostnejša tema.

Novo življenje je zagibalo konec XVIII. in v začetku XIX. veka, nov duh je vstal v Evropi, obudil speče sile v tlačenem ljudstvu in kakor neviden vihar razburil duše evropskih narodov, ki so se zavedeli svoje človeške dostojnosti, pravice in svojih moči. Začela se je nova, odločilna doba v kulturni zgodovini človeštva, začela se je doba revolucije, ki se je s francosko prekucijo samo napovedala z glasom vpijočega v puščavi. En vrtinec tega splošnega viharja je slučajno završal leta 1804. tudi na jugoslovansko ozemlje: Črni Juri (Kara-Gjorgje) iz Topole je dvignil zastavo revolucije in osvobodil srbske Jugoslovane turškega nasilja. Isto leto si je veliki sin francoske revolucije, Napoleon I., v Notre-Damski cerkvi lastnoročno posadil na glavo cesarsko krono po svobodni volji narodnega plebiscita. In tega francoskega, iz revolucije rojenega cesarja si je izbral genij Jugoslovanov in njegov glasnik, prvi slovenski pesnik Valentin Vodnik (1758—1819), je zapel navdušeno himno o „Ilirij oživljeni“. Napoleon je združil jugoslovanske dežele ob sinji Adriji, tja noter do Drave in Save, v eno državno skupino pod staroslavnim imenom naše Ilirije. Veliko je bilo veselje in upanje rodoljubnih Jugoslovanov, ki je pesniško izraženo v Vodnikovi himni na Jugoslovanstvo:

„Korintu so rekli
Helensko okó,
Ilirija prstan
Evropini bo.“

Tu je treba opozoriti na posebni faktum, da je prišel novi pokret od zunaj, od koder se ga ni nadejal nihče. Usoda ni bila mila francoskemu „Dušanu Silnemu“, ž njim je padla 1813. l. tudi Ilirija, samo v Srbiji se je ohranila s kratkim presledkom politična

samostojnost. A novi duh se ni dal več zatreti, in ko so strgali diplomati z njegovih ramen kraljevski, politični plašč, odel se je z drugim in nastopil v pesniški halji romantika. Kakor čarobna beseda se je vsesalo ime Ilirija in kakor večer odmev je zvenel klic „Ilirija“ v dušah jugoslovanskih rodoljubov. Namesto nepopolnega, omejenega kraljestva zemlje je ostalo kraljestvo duhov, ki je zavladovalo širom jugoslovanske zemlje. Ljudevit Gaj (1809 do 1872) in nad vse blagi Stanko Vraz (1810—1852) sta položila novo, trajno seme kulturnega edinstva s tem, da sta odločila centralni, najbolj razširjeni in najblagovlasnejši jugoslovanski dialekt za skupni jugoslovanski književni jezik in ga imenovala „ilirski jezik“. Po težkih stoletnih borbah je našlo Jugoslovanstvo pravo obliko, ilirski jezik je položil temelj, na katerem se naj sezida veličastna zgradba jugoslovanskega kulturnega edinstva. Niti verska, niti politična propaganda ni osvedočila životne moči — jezik in splošni pogled, strogo književno-kulturno delo je podalo Jugoslovanom formulo edinstva. Za trenotek se je posrečilo diplomaciji, opovreti začeti napredek, a z zlatimi črkami v kulturno zgodovino Jugoslovanstva začrtani mesec september 1904. 1. je prinesel odločitev: jugoslovanska umetniška razstava, shod jugoslovanskih zdravnikov in naravoslovcev, kongres jugoslovanske akademične mladine, ideja jugoslovanskega almanaha, vse to je pripravilo centrifugalnim elementom sramoten in definitiven poraz.

To so s kratkimi potezami označena dejstva, ki govorijo sama zase in silijo mislečega opazovalca k ekonomični abstrakciji ideje. V markantnih potezah prodira iz njih ideja jugoslovanskega edinstva. Stoletja se je borila ta ideja s sovražnimi silami, uporabljala je najrazličnejše oblike, pojavljala se je v različnem obsegu na različnih točkah, enkrat je prišla celo od zunaj (Napoleon), delovala je zavedno in nezavedno, da se nekateri pokreti niso zavedali tajne misije, morda so ji na videz celo nasprotovali, — a če stopi opazovalec v pravo distanco, pokaže mu historija harmonično in cilja se zavedajočo perspektivo, pokaže idejo edinstva, ki se vleče kakor rdeča nit skozi versko, politično in kulturno zgodovino Jugoslovanstva.

Morda opazi strokovnjak v tem kratkem pregledu semtertja nepopolnost ali netočnost, a v dovoljno opravičenje mu navajam razmetanost gradiva. Na celem jugu nimamo znanstvene stolice, ki bi se, opremljena z modernimi pripomočki in strokovno izobraženim osebjem, lotila sistematično velikanskega dela, enotno politične in kulturne zgodovine Jugoslovanov. Sploh pa tu nisem namerjal napisati po-

drobne razprave, ampak zaslediti in pokazati splošno idejo in načrt bodočemu delu. Nadležnim, abderitskim nadrikritikom, katerih duševno obzorje ne sega preko konca njih kitajskega noska, pa odgovarjam že vnaprej z Bismarckom: „Nur der Blick auf's Ganze macht im Kriege den Helden, im tätigen Leben den Mann von Geschäften, in der Kunst den Künstler, in der Wissenschaft den Weisen, im Studium der Theologie den Theologen; ohne ihn ist der erste nur ein Soldat, der zweite ein Tagelöhner, der dritte ein Handwerker, der vierte, so Gott will, ein Gelehrter, und der letzte ein Silbenkrämer.“

Zasledovanje in odkrivanje velikih idej ni brez nevarnosti in senčnih strani, posebno velja to o mladem narodu brez izkustva: take ideje ga navdajo z megalomanijo, ga omamijo in zazibljejo v leno ekstazo. Mlade generacije se polasti neka eksaltacija navdušenja, iz katerega se ne iztrezni tako lahko in hitro, narod izgubi sposobnost in dovzetnost za dobro, realno delo, katero edino ustvari tiste pogoje, ki omogočajo uresničenje ideje. Velika nevarnost tiči tudi v tem, da se nahajajo spekulanti, ki pod egido ideje iščejo osebnih, nizkih koristi in tako kompromitirajo nove ideje kot nove mode ali sporte in jih s tem a priori lišijo potrebne resnosti in vztrajnosti.

Take nevarne fantaste in eterne idealiste, ki ne računajo z realnimi razmerami in potencami, je treba ohladiti in iztrezniti, kar se pa najlaže zgodi s tem, da se jim pokaže še druga, senčna stran svetlega novca, da postavimo privlačni tezi odbojno antitezo nasproti.

Ideje kulturnega edinstva med Jugoslovani, enkrat vzbujene, ne zatre in ne oslabi nobena intriga dunajsko-berlinskih diplomatov. O njih velja Napoleonov izrek: ils morderont sur du granit.

(Konec prihodnjic.)

V mraku.

Za gozde solnce je zašlo,
odsev se blesketa krvav,
vse tiho — vetrček samo
čez bilke diha velih trav.

In sence vstajajo okrog
in v lahen spletajo se mrak,
na speči vlegajo se log,
da sen zasnivajo sladak . . .

In pala noč je na zemljo,
zabliskal zvezd se milijon . . .
Kam si zazrlo se oko,
srce, še nisi prosto spon?

Sanjal bi človek v mehko noč,
o dnevih solčnih bi sanjal,
ko zrl obraz je smehljač
in očke ji poljuboval . . .

Philetas.

Jelar in njegov sin.

Spisal C. Golar.

rude na njivi so pokale, se rušile in razsipale v prah pod težko motiko, ki jo je vihtel kmet Jelar v svojih močnih, izdelanih rokah. Prašne rokave je imel zavihane do komolcev, da so se videle grčaste žile, razprežene pod rjavo, z znojem namočeno kožo. Tolkel je enakomerno že od jutra pa do sedaj, ko je poldanska ura že minila in so poljski pevci, prevzeti vročine in pijani solnca, krožili po zraku. Zemlja je bila razpaljena in žitno klasje se je sušilo in žoltelo, še predno se je napolnilo z zrnjem.

Solnce, žarko poletno solnce, je ožgalo in razpokalo tla, prst se je sprijela in kepe so se strdile kot kamen. Pod motiko se je vzdigal prah in se kadil med razori, drobni kosci zemlje, peščeni in pusti, so škropili Jelarju pod noge. Delal je brez oddiha, stisnjenih ust, temen in osoren.

Dolg, zarjavel obraz se mu je svetil obilnega znoja, ki se je cedil po visokem, nagubanem čelu in zagorelem licu. Črni lasje so bili premočeni popolnoma; zdajpazdaj si je snel klobuk in pogladil lase nazaj na teme, da se je pokazala belejša polt pod lasmi. Oči so mu sijale v neznanem strahu in blodile nemirno čez njive, kakor bi se bale nečesa, in telo mu je podrhtavalo. Nenadoma se je ustavil, se naslonil ob motiko in pogledal proti vasi.

Par streljajev oddaljena vas se je bleščala v solnčnem ognju; slamnata slemena, beli zidovi in sadno drevje, vse je bilo posuto s svetlimi žarki. Naslanjala se je na zelen, polagoma vstajajoč grič, in videti je bila tako pokojna, kakor bi spala. Nobenega glasu ni bilo slišati, sapa ni pihljala, listje se ni gibalo. Visoko v zraku nad vasjo sta plavala dva goloba, se včasih bliskoma dvignila pod jasno nebo, pa se zopet polagoma spuščala. Kadar sta razprostrla peroti, so se jima zabliskale v solncu, kakor da so se posule s srebrom, ali kakor da sta si jih zažgala ob solnčnih pramenih.

Jelar je gledal mračnih oči, napol sklonjen in stisnjen vase; roke je imel krčevito sklenjene na držaju in zavzdihnil je včasih tako težko, kakor bi si trgal neko silno breme od srca. Zjutraj se je odpravil natihoma na polje, ne da bi bil komu povedal, kam odhaja.

Doma mu ni bilo mogoče ostati; nekaj ga je vleklo siloma proč, da bi se razvedril in pozabil svojo veliko nesrečo. Edini sin mu je bil bolan na smrt, in zdaj so čakali z neko nestrpnostjo tistega dneva, ko bo stopila v hišo koščena nevesta.

Le nekje globoko v srcu mu je še tlela iskrica upanja, da se sklenjene oči zopet odpro, da se motno lice pobarva z gorko rdečico in se napolni udrto lice. Ni si mogel misliti, da bi umrl sin, ki je bil še pred štirinajstimi dnevi vesel in močan, ki je delal pridneje od njega in kosil na planini, na oni strmi rebri za tri kosce. Ona planina! Obrnil je oči proti gori, in tam je sijal zlat prt, pregrnjen po zeleni senožeti. In ko je gledal, so se mu zatemnile oči, in že je legla mrzla, težka senca čez planino, kot bi se bil v trenutku stajal solnčni prt in bi jo bil ogrnil črn plašč. Da bi mu umrl sin, da bi ga vzela zemlja! Stisnil je grčavo pest in zamahnil proti nebu.

To ne bode! Kdaj je umrl kmetu sin, ki je bil edini pri hiši! Sam Jezus je obudil v svetem pismu sina tisti materi, ki je bila vdova. In Jelar je zaželel, da bi bil doma pri sinu, da bi videl, kako spet mirno diha, kako mu lije življenje po telesu, in sin vstaja in se malo zasmeje: „Zakaj ste me pa pustili v postelji, kaj je ajda že vsejana?“ Sin vstaja in že je zaklel, ker je zdrav.

Takrat je zagledal na cesti poleg znamenja mlado dekle, ki si je brisalo s predpasnikom obraz. Izpreletelo ga je po vsem telesu, obšla ga je temna slutnja, in srce mu je zastalo. Ni se več upal ozreti na cesto, kakor bi hodili tam strahovi; v glavi ga je zabolelo, kot bi mu šel skozi možgane razbeljen nož, in pred očmi mu je letala črna vešča.

„France umira!“

Kot da je obsojen na smrt, so ga zadele te besede. Pogledal je po njivi in videl na meji Metko, svojo nečakinjo, ki je trudno šla proti njemu.

„Kaj govoriš?“ je bruhalo iz njega.

„France umira!“

Prihitela je vsa prepadla k njemu, na objokanem, mladem obrazu ji je ležala težka žalost, iz ust so ji ihteli pritajeni vzdih. Jelarju so omahnile roke in vsa zavest ga je zapustila. Okoli njega je zaplesala njiva in polje, in črni so bili žarki, ki so ovijali klasje. Pogledal je proti vasi, pokojni in tihi, ki je spala ob zelenem griču. Solnce je sijalo, in bela goloba sta se spuščala v ozkih kolobarjih vedno niže proti lesenim krovom.

Metka ga je prijela za roko; šel je ž njo kot dete, ni pogledal ne na levo, ne na desno, noge pa so se mu šibile in spotikale. Nista bila še napol pota, ko se je v rdečem zvoniku ponižne cerkve sredi vasi oglasil zvon in takoj za njim še drugi. Žalostno sta zvenela in njuni zvoki so plavali čez svetlo solnčno krajino rahlo in tožeče.

Jelarju se je zazdelo, da je pot pred njim pregrnjena s črnim prtom, in ko je pogledal sv. Andreja v znamenju, razpetega na poševni križ, si je mučenik potegnili pepelnato senco čez obraz in na polje in na vas je padlo njeno temno zagrinjalo.

1.

Jelarjev dom je stal na samem sredi sadnih dreves, jablan in sliv, ki so ga ločile od sosednjih hiš, v podolgsti dolini, obdani od obeh strani s strmim gričem, poraslim niže doli od starih češenj in orehov, a višje proti vrhu so že stali macesni in dvoje visokih brez. Hiša je bila že stara, zakaj leseno podstrešje, ki se je dvigalo nad nizkimi, zidanimi stenami in imelo spredaj ter ob desni strani nad velikimi vežnimi durmi dolg hodnik, podbočen s starinskimi okroglimi stebri, je bilo že trhlo, očrnelo od vremena in dima. A belo zidovje s srednjevelikimi okni, prepreženimi z zevajočim okrižjem, in na vseh štirih voglih zaznamovano z velikimi, črnimi četverkotniki, je dajalo poslopju prijazen, gorenjski značaj. Nekoliko vstran od hiše, ob napeti ulici, ki se je vila pod skednjem proti vasi, je rasla stara, votla lipa, v katero so shranjevali že od nekdaj žrdi in polomljena kolesa. Bila je košata in ogromna, s tremi vrhovi; vzpenjala se je mogočno nad hišno sleme in iztezala veje kot dolge roke daleč narazen. Branila je Jelarjevino viharjem in strelji kot dober hišni duh in bila je očetu in sinu kot nekaj svetega. Enkrat je zacvetla sredi zime, malo po Božiču, ko so bili lepi, solnčni dnevi, in po vsej vasi je dišalo njeno rumeno cvetje. Iz uljnaka so prišumele čebele in dekleta na studencu so gledale proti lipi in dihale pomladni lipov duh. Staro, zvesto drevo pa je z nežnim cvetjem kot z drobnimi očmi gledalo okoli sebe in se čudilo belim sneženim bregovom in mrtvim žalostnim jablanam, čudilo se je in šepetalo s seboj, odpiralo oči in se oziralo okoli sebe, dokler ni prišel mraz in zamoril cvetja. Lipa je utihnila in vrgla s sebe mlado krilo. In tistikrat je bila potem tako dobra letina, da so bile vse žitnice polne samega lepega zrnja in sadje je obrodilo in klaje je bilo dovolj za dve zimi.

Tu je gospodaril Jelar že okoli dvajset let. S sosedi je shajal za silo, ni bil prijazen ž njimi, ni jih rad poslušal in ni govoril. Bil je sam zase, ves drugačen od njih. Če so le besedovali in silili vanj, je sklenil roke na hrbtu in gledal v oblake. Drugič se je zopet zgodilo, da jim je imel sam mnogo povedati. Govoril je ognjevito, a sosedje so strmeli vanj in ga poslušali, se skrivaj spogledavali in se hitro razhajali. Ob pomladnjih večerih, kadar je vlekla gorka sapa, so ga včasih videli nepremično stati blizu lipe. Stal je in se ni ganil po vse večere, in kmetje so govorili, da Jelar zvezde šteje. Na domu ni govoril včasih po ves teden z nikomer; gledal je v zrak in bil zamišljen, s prsti je grabil po laseh, a kot bi se nečesa domislil, se je skrtil domačim in šel v gozd.

Bili so pa tudi časi, ko je bil Jelar vesel, da se je na njem vse smejalo, in sosedje so pravili, da bo lepo vreme. Zgodilo se je, da je prišel ob nedeljah pred cerkev z rožo za klobukom in z dolgo cigaro v ustih. Takšen dan je bila vaška krčma zasedena do zapečka, Jelar je napival znancem in neznancem, gostil berače in plesal z dekleti. Rdečo in prijetno krčmarico je objemal okoli pasa in ji pomežikaval:

„Polona, ti si pa res zala baba! Ej, zakaj nisi moja, Polona!“

Na kresni večer je bilo na Jelarjevini zelo veselo in živo. Že sredi popoldneva, ko so poljske rože gorele v solncu in je omoten duh plaval nad travniki, ko se je otresalo belo cvetje v vročini in je nad klasjem trepetal poletni žar, je gospodar klical sina na njivi in mu brlizgal na prste, naj pride domov. Stal je na vrtu nad hišo in gledal proti polju.

„France! Ali boš kmalu?“ Sin se je ozrl in poslušal.

„Pojdi, no, kaj bi tam pri ženskah!“

Šla sta v les, ki se je začel kmalu za vrtom, in sta obsekala nekaj borovcev, polomila suho bukev, privalila odnekod trhljih panjačev ter znosila velikansko grmado ob robu gozda. Ko se je zmračilo, je začel stari Jelar streljati iz stare pištole; tisti večer je bil židane volje. France je zažgal kres, in zbrala se je okoli ognja vsa hiša. Ko je zažarel plamen in se vzdignil v besnih, hrumečih vrtincih v zrak ter so švigale in plesale iskre med vejami širokega kostanja, ki je stal ob strani, je prišla iz vasi tudi sosedova Rozalka. Imela je bel predpasnik, naglavni robec ji je zdrsnil za tilnik, in ko je stopila k ognju in jo je obsijala žarka luč, je bilo njeno lice kot roža.

Ko jo je France zagledal, se je skril v temo, prišel je za njen hrbet ter jo potegnil za roko. Dekle ni črhnilo besede, samo smejala se je in gledalo mladega fanta.

„Ali si ti zakuril?“ Rozalka ga je pozdravila s tem vprašanjem in še vedno se je smejala.

„Ali si sama, kje pa je Tonče?“ Stopila sta od ognja in se napol potopila v temo, da jima je ognjeni žar obseval le po eno lice.

„Kako si velik,“ je menilo dekle. „To hitiš rasti! Ali vidiš? Naši tudi kurijo kres, tam nad lazom. Potem moraš z menoj, da ne bom sama hodila.“

Rozalka se je ves čas smehljala in gledala mlademu fantu v obraz, ki je bil lep nocoj. Ni bil bled kot navadno, temveč rdeče obsijan in njegove oči so žarele kot iskre.

„Ali te je strah? Nocoj hodijo čaravnice po lesu. Lani sem jih videl na kresno noč, ravno tukajle. Šel sem zadnji od ognja in spodaj pod našo lipo sem se ozrl. Prišle so doli s Homa, kar nad vasjo so frčale, in tista, ki je bila zadnja, je z nogo udarila ob zvonik, ob jabolko. „Žvenk“ je zazvenelo in križ se je stresel. Nekaj časa se je vse zibalo na cerkvi in čaravnice so se smejale, kot bi rezgetale žebice.“

„E, seveda! Ti si jih slišal! Ali si imel praprotno seme?“

„Ne vem! In potem so poskakale čez kres ter zlezle na kostonj. Veje so pokale in v vrhu je vršalo, čaravnice so se pa vihtele in drevile po drevju. Nekaj časa so plesale nad ognjem, in tista, ki se je zadela ob zvonik, je stopila v žerjavico. Še drugi dan se je poznala v pepelu noga z naprej obrnjeno peto.“

Dekle se je zasmejala: „Saj ti nič ne verjamem.“

„Glej jo! Ali nisem tudi našel ob mrzli grmadi velike, grde smetišnice, ki jo je pozabila čaravnica?! In črn pes je sedel na njej ter renčal, iz oči mu je pa gledal sam satan. Naš hlapec je pa videl lani dva rogača, velika kot dva ovna. Po Tuljakovi bajti sta hodila, po strehi in se bodla z rogovi. Tako sta se hebala, da so se delale iskre, dokler nista priklicala stare Tuljaške. Baba je zajezdila tistega rogača, ki se ji je zaletel med noge — — —“

„Saj ti nič ne verjamem,“ ga je prekinilo dekle. Stisnila se je k njemu in se ozirala proti Homu, radovedna in boječa.

„Res, zakaj pa ima baba zmerom kozla v veži — — —.“

Dekle mu je zamašilo usta z dlanjo in se zasmejala. Nato sta umolknila oba in pogledala proti kresu, kjer je stal Jelar in piskal na hruševo pero. Hlapec je privlekel od nekod košat brinov grm in ga

vrgel na ogenj. V žerjavici je začelo prasketati in med krvavim plamenom se je vzdignil gost, črn dim in se v širokih kolobarjih pognal navzgor. Plamen se je trgal, iskre so cvilile in tonile v temno nebo, iz ognjenega kroga so pršali tleči ogorki in sikali vstran med kostanjeve veje in ugasovali v svežem listju.

Rozalka je začela siliti domov in vabiti Franceta, naj jo spremi.

„Saj si šele prišla! Tamle je Metka in Tona, pojdi k njima!“

Ostali so pri ognju, dokler ni vse pogorelo. Potem je začel Jelar poditi mlade ljudi v posteljo. „Preden bo dan zvonil, moramo na planino.“

France je spremil dekleta in pri ognju je ostal sam hlapec, ki je rekel, da bo počakal čarovnic.

„Najmlajše se bom oklenil, pa naj me nese! Pogledal bom, če ima še vse zobe, in ni vrag, da bi se zmotil. Zvedeti hočem od nje, kje cvete zaklad.“

Sijale so že polnočne zvezde in visoko je bilo nebo, da se je komaj zaznavala rimska cesta, kot pobeljena s prahom in pribita na sinji obok z zlatimi žebli. Skozi noč so se vozila kolesa svete Katarine, ognice so se skrile za goro in le zadnji del ozvezdja je še gorel na globokem nebu. Bilo je videti kot višnjevo morje, vse posejano z žarečimi očmi, ki so migljale in trepetale, se navidez večale in zopet ugasovale.

V temi, po hribu navzdol so zveneli dekliški glasovi, pregibali so se beli predpasniki.

„Poglej, poglej, Rozalka, ali gori tam kres tako visoko, ali je zvezda?“

Obstali so in gledali proti planinam. Vrhunci so se stikali z nebom in nič se niso razločili, vse je bilo potopljeno v neskončno daljo. Gledali so okoli po hribih in tuintam so se bleščali svetli plameni, utrinjale so se zvezde in hitele po nebu v bliskovitih polkrogih. Po tleh so se motale kresnice med gosto travo, se vzdigale in plavale po zraku kot blede luči, iz gozda je šumelo vršanje smrek. V orehah, ki so stali po robu griča, so lahno, zaspano žgolele ptice; tenko, drobče žuborenje se je usipalo iz gostega, temnega listja, kot bi kramljale v sanjah babice ali bi tiho uspravale nepokojno deco.

Stali so in poslušali in gledali, zatopljeni v skrivnostna čuda kresne noči. Še zmerom so se svetili ognji okoliinokoli po gorah in holmih, bledeli so in umirali, kot bi se zapirale sijajne, velike oči. Temneje in temneje je bilo obzorje, planine so se zagrinjale

in izginjale v črnem morju. Iz zemlje, po travi, po bilkah in steblih je kipel sok, šumelo je življenje in močno so dišale kresne rože.

Jelarjevina je spala, ko so dospeli po vrtu pred hišo. Metka se je poslovila, mladi fant je spremil Rozalko. Iz vasi se je slišala glasna govorica, pijano vpitje in smeh. Dekleta je bilo strah in tesno se je privijala k fantu. Prišla sta po strmi ulici na vas in našla tam gručo kmetov. Rozalka je ušla, ko je spoznala med drugimi brata Tončka, in izginila domov, France je sam stopil med črne vasa-valce. Sedeli so na kupu obeljenih smrek in pili žganje. Zraven je bil tudi Jelar; natakal je iz široke, zelene steklenice v kozarec. Menili so se in prerekali, kje je gorel največji kres. France je vzel očetu steklenico in jo nagnil na usta. Po grlu mu je zagrgalo, pil je v dolgih požirkih in ni hotel odstaviti. Kmetje so mu jo vzeli in potem so pili brez kozarca.

Jelar je pripovedoval, da ve, kje gori nocoj zaklad. Kazal je s prstom proti gozdu, kjer se je res vzdigal višnjev plamenček iz zemlje.

„Tam je, ravno v Jelenji grapi; jaz vem dobro zanj. Že lani sem šel, da bi ga izkopal, pa sam nisem mogel, tisti Matija, ki je bil pri nas, se je pa zbal hudiča pred risom. Tak je bil kot največji bik, črnomarogast, in s parklji je kresal ogenj iz kamenja. Matija pa v tek!“

Kmetje niso verjeli, in mlajša dva sta šla k Tuljaški po žganja, ker je bila steklenica že prazna.

„Ako ni ušla s kozlom! Ali si jo videl, Jelar?“

France se je naveličal družčine. Tiho se je ukradel stran, poiskal med lesom visok, tesarski stol in ga prislonil k sosedovi hiši pod Rozalkino okno. Potrkal je, a dekle se ni oglasilo. Za mrežo je bila zataknjena praprot in lesna, bela roža, ki je omotno dišala. Fant je bil že pijan in tudi duh napol uvele praproti in šentjanževe rože ga je omamil. Potresel je za mrežo, se opotekel na ozkem stolu in padel v travo.

„Rozalka, Rozalka!“ je klical fant s pojemajočim glasom. Potem je zaspal pod dekletovim oknom.

Kmetje so sedeli še zmerom sredi vasi in čakali onih dveh, da se vrneta z žganjem. Sem od Tuljaškine bajte je zavriščal zoprin glas, ki mu je odgovarjal širok smeh. Vpili in prepirali so se trije glasovi, potem je začela treskati voda na cesto in slednjič sta se pognala dve senci proti krohotajoči se gruči in za njima se je pognala baba z metlo v roki. Kmetje so vzdignili silen hrušč, nakar se je ustavila tretja postava.

„Razbojniki, vse vas bo vrag vzel!“

„E, pa vendar ne! Mamka, potolažite se!“

Vsi so vstali in šli s Tuljaško. Stopili so ž njo v bajto, ki je dišala po žganju in po brinju. V njej je bilo komaj za vse prostora, glave so morali imeti sklonjene pod nizkim lesenim stropom, pod zakajenimi tramovi. Baba jim je prinesla polno steklenico in zamrmrala: „Jelar, če ne boš ti plačal, drug, vem, da ne bo.“

Bila je grda, okrog glave je imela zavezano umazano ruto in gledala je kot sova. Sedla je na klop k peči, in iz črnega kota je skočila k njej velika, siva mačka, ki je gledala z zeleno se svetlikajočimi očmi, kot bi gorel trhel les. Pomežikavala je pijancem in z visokim repom ščegetala babo po vratu.

Jelar si je natočil prvi kozarec in ga izlil v grlo. Široko se je zarežal, da so se mu pokazali močni, beli zobje, zagodel je in stresel z glavo.

„Ha-ha-ha!“ se je zasmel kmet Tjade poleg njega.

„Ali si videl čarovnico v žganju?“

„He, Tjade, le poskusi, kako ti bo z metlo zapraskala po grlu! Izpij, to ti je žganje, kakor bi živega oglja nasul v želodec.“

Kmetje so pili, glave so jim postajale težke, in kmalu se je zvalil prvi pod mizo; a takoj se je nerodno spravil na noge in poiskal vrata. Odhajali so drug za drugim, se motovili okrog skednjev in niso znali domov. Pocepali so pod kapi, na kraju pota, ali silili pod skednje. Eden se je spotaknil ob kamen in padel naprej na zobe. Ni se več gnil, ampak je sladko zaspal. Jelar je šel zadnji od Tuljaške. Ko je zapahnila za njim, se je premislil in začel razbijati po durih:

„Baba, daj žganja!“

Nad vasjo je plavala kresna noč, tiha in mirna, iz gozda je dihala sveža sapa, kakor bi stal ob gori silen orjak in sopel nad smrekami. Na sredo neba se je pripeljal mesec in njegov okrogli, svetli obraz se je veselo smejal, ko je videl pijane kmete po vseh voglih in kotih. Zrak je bil ostrejši in ostrejši, nad poljem je začela vstajati siva megla, iz soteske se je kadilo kot iz kotla. Zvezde so sijale mrzleje in bledele, drobne so ugasnile, kot da jih je popila bela megla.

Zapel je petelin.

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Simon Gregorčič. Življenjepis. Spisal Anton Burgar. 1907. Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Založil Ign. Gruntar. Cena broš. 1 K 20 h, vez. 2 K. Pisatelj te knjižice, ki jo krasi na čelu pesnikova podoba, se je odmenil, kakor pravi sam v predgovoru, opisati Gregorčičevo zunanje življenje in označiti pesnika kot človeka. To je bilo jako lepo, hvalevredno podjetje, kajti neovržna resnica je, da moremo duševne proizvode kakega pisatelja ali pesnika preumeti in ceniti popolnoma le tedaj, ako poznamo razmere, pod katerih vplivom je pisal. Radi priznavamo, da se je pisatelju knjižice namen dobro posrečil in da bo sad njegovega truda jako služil onim, ki se bodo pozneje lotili duševne analize pesnikove ter kritične ocene njegovih poezij. — Knjižico priporočamo tem bolj, ker je čisti dobiček namenjen „Šolskemu domu“ v Gorici, ki je bil, kakor vemo, velikemu našemu pesniku tako zelo pri srcu.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaja Anton Kosi, učitelj v Središču. XIII. zvezek. V Ljubljani, 1907. V zalogi pisateljovi. Natisnila „Katoliška tiskarna“. Cena 30 h, s poštnino 35 h.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. Došli so nam v skupni knjigi prvi trije snopiči 4. letnika tega znanstvenega časopisa. V knjigi nahajamo troje večjih spisov, in sicer: 1. Grafenauer Ivan: O „Duhovni brambi“ in nje postanku; 2. Kovačič Fr.: „Bolgari na Slovenskem l. 827.“; 3. Žigon Avgust: „Donesek o razmerju med Janežičem in Levstikom.“ V rubrikah „Mala izvestja“ in „Književna poročila“ prinaša ta knjiga še več krajših razprav in ocen raznih publikacij.

Cviete slovenskoga pjesništva. Sabrao i uredio dr. Fran Ilešić. Matica Hrvatska. U Zagrebu 1906.

Sama hvala od vseh strani, celo od Hrvatov menda, še predno sem dobil knjigo samo v roke. Z radovednostjo sem pričakoval po tem prijaznem šumenju med listi knjige, ki bodi našim sosedom onkraj Kulpe verno zrcalo naše poezije, zbornik, po katerem naj presodi slovanski jug formo, duh, višino naše pesmi, zlasti lirske, in jo primerja s svojimi proizvodi iste vrste. Urednik poudarja že v uvodu, da je naša lirika naš vrhunec in vrhunec jugoslovanske lirike sploh, ker jo imenuje nekak istovreden pendant srbohrvaški epiki. S to mislijo bi se človek rad sprijaznil, ne iz lokalnega patriotizma, temveč ker vidim v hrvaški umetni liriki, kolikor jo poznam, zelo mnogo gostobesednega frazerstva in votle retorike in ker je, meni vsaj, Prešeren res največji pesniški genij vseh zemljā od Triglava pa do Balkana. Ne smemo pa izpustiti iz tega računa — ki je navsezadnje zelo brezpomemben — Kranjčevića, ki živi med Hrvati in kleše iz žive skale, dočim mi tukaj gori rezljamo. Res pa je, da je v naši poeziji lirika naš višek. A glej večni povratek: kakor se godi uši umetnosti vselej, kadar jo stavijo — pasterko sicer — neumetniki za parado pred svet, tako se je zgodilo po mojem mnenju sedaj naši poeziji.

V neki oceni sem čital, da gosp. profesor ni izbral najboljših pesmi, ampak najbolj karakteristične. Vedno sem bil preverjen in zdi se mi, da je uveljavljen ta princip v literarnih zgodovinah celega sveta, da sodimo pesnika po njegovih najboljših delih, a ne po drobižu, ki je odpadel tako mimogrede. Cervantes je in ostane vsem vekovom stvarnik „Don Quijota“; nikomur ne prihaja na misel, da bi

mu oporekal njegove ovčarske novele, kjer je tičal še sam v starem slogu, katerega je pozneje do smrti prebičal. A naj so bila načela, po katerih je zbiral urednik komade za to knjigo, kakršnakoli že, vidim v njej več principov, in to je slabo. Knjigi naslov je „Cviete“. S tem je že dan princip: ta šopek bodi skrbno izbran. To cvetje z naših pesniških livad pa je natrgano s slepo roko, kakor je hotel slučaj — rože s plevelom vred, kakor v veliki hitrici. Če pa ta izbor ni slučajen — mi smo označili svoje stališče in o priliki se dotaknemo tudi raznih stališč te antologije, ki ni namenjena v to, da bi podala znanstvenikom v raziskovanje našo poezijo, dobro in slabo skupaj, temveč uživajočemu občinstvu.

Že pri narodnih pesmih pogrešamo ljubih znank. Kaj dela tu šomaštrski „Lavdon“? ali „Ko ptičica sem pevala“? Ne čuti, gospod profesor, vaše uho nenarodnega tona v tej pesmi? Da je popravljena, pomiljena, pokvarjena? Poleg epske „Je lunica svetila, je urča polnoč bila“ (ki je hvala Bogu ni v tej zbirki) mi je prej omenjena tipičen zgled, kako so prilivali nespretni nabiralci narodnih pesmi svojo solzivost v trpki napoj pristnih narodnih proizvodov. „Lepe Vide“ — da se je skristalizirala v to obliko, v kakršni jo imamo sedaj, se je moral strniti duh našega največjega umetnega genija z globokim instinktom priprostega narodnega pevca — zakaj ni „Lepe Vide“, te pesmi za večnost, v cvetju slovenskega pesništva? Uvrsti jo med narodne ali Prešernove — tako je Prešernova kakor narodna — v cvetje sili sama. In kaj je treba Vodniku, mojstru epigramatskega izraza, te ceptave, omladne „Milice milene“? Mnogo krepkeje bi stal brez te berglje in več reliefa bi imela njegova figura, ker so ostale pesmi res spretno izbrane. Pri Prešernu seveda bi moral imeti že usodno nesrečno roko, kdor bi zagrabil kaj slabega. To je pa tudi edini slovenski poet — in tudi v svetu jih lahko iščemo — da ima samo kleno zrno na svoji njivi. Vzrok je pač eminentna višina njegovega duha, ostra avtokritika in — pozna izdaja poezij. Vendar — ali bi ne bilo na mestu, pokazati Hrvatom najsijajnejšo zgradbo našega najsilnejšega arhitekta, „Sonetni venec“?

Ker smo že na visokem, preskočimo za sedaj vrsto pevcev za domačo rabo tja do Levstika. Krivica se mu je zgodila v tej knjigi. Ni pesnik — po llešičevih besedah. Tako brezpomemben pesnik je, da mu so prisojene v „Cvetju“ cele štiri pesmi, toliko, kolikor jih je odmerjenih Freuensfeldu. Ta, v življenju in nazorih tako izrazita osebnost, je tudi krepko začrtana pesniška individualnost, ki stoji po svoji konkretni fantaziji v presenetljivo ostrem nasprotju z večino tedanjih medlobesednih občeidnejkov; pa je odrinjen s svojega dobro zasluženega mesta, češ, da je preveč filolog, in potisnjen v kot v prilog ne samo Stritarju — to bi bilo deloma odpustno spričo nekritične tradicije v naši literarni zgodovini — ampak še vse neznatnejšim imenom. Tudi Jenkov „Naprej“ bi bil lahko izpuščen; gospodu profesorju, kaže vse, pa je ta rodoljubni marš zelo pri srcu. Tako medle, v zraku viseče pesmi, kakor je „Naša zvezda“, bi se bil pri Gregorčiču lahko izognil. Tudi Krilan je zapel marsikatero boljše, nego je „Mladi Janko“. Kje je Gestrinova balada o „Prepelici“, kjer je segel ta eklektični epigon formalizma najgloblje v tragiko življenja in ki nima vrstnice niti v njegovih niti koga drugega poezijah?

Najslabeje — ne po kvantiteti, v tem oziru je šel mogoče zbiratelj celo predaleč, pač pa po kvaliteti — je zastopana moderna. Tu, v živi gneči sedanosti, o kateri kritika še ni izpregovorila zadnje besede, je odrekel uredniku skoro docela instinkt. Dočim je Cankar primeroma dobro zastopan (zlasti sem vesel piese iz „Dunajskih večerov“), je potisnjen Kette na šolsko klop, kateri je bil odrastel, še ko je sedel na nji. Na srečo je sprejet „Moj Bog“ v celoti. Samo sebi pa ne zaupa

oko, ali je bilo res mogoče, da je izbral urednik iz množine Kettejevih pesmi (v ožjem pomenu besede) „Laokoonta“ ali celo „Pred krčmo“. To ste našli v Ketteju? Gospod profesor, čujte skrivno razodenje o natakariči Fančki: Kette je napisal to razposajeno pesem po kakem veselem kroku v kaki dolgočasni slovenski uri na rob kake preparacije svojim součencem v zabavo. Aškercu ne zamerim, da jo je izteknil in uvrstil v zbirko Kettejevih poezij (Kette sam bi ne bil tega nikoli storil), a študentovsko, ne bogsigavedi kako duhovito igravico podati Hrvatom za vzorec pesmi najglobljega našega lirika izza Prešerna, to se pravi krajcar za cekin izdajati. Približno isto z Murnom. Ta mladi poet, zamaknjen v poezijo naše zemlje in njenega človeka, je še ves v razvoju, nič ni še definitivnega v njem, še vedno išče, tava za pravo harmonijo sveta in duše, katero samo sluti, a ji še ne ve izraza; in šele proti koncu, pred samim grobom, mu zazveni ona melodija brez nesoglasja. Nimam knjige pri roki, da bi naštel kar po vrsti pesmi, ko je pritipala njegova trepetajoča še in, žal, že trepetajoča roka do svoje tajne strune, katere je tako strastno in nemirno iskal, katero je našel šele, ko je dahnil vanj že mir veselstva, ko je že začutil, da se mu duša skoro v njem izgubi. In tam je pesniška cena Murnova, vse drugo je lahko interesantno psihologu, literarnemu historiku, ne pa uživajočemu občinstvu, ki hoče dovršenih del, a ne ve, kaj bi počelo s skicami. Ta nekajlena melodija odmeva iz pričujoče zbirke komaj iz ene, dveh poezij.

To pa je ono, kar bi moralo odlikovati zbiralca antologije brezpogojno: fino uho za zares pesnikove pesmi, one pesmi mislim, kjer je genij poeta v svojem zenitu in ustvarja dela, ki jih ne bi ustvaril noben, prav noben drugi. Taki so Kettejevi cikli sonetov, „Jagned“, „Tihi gaj, mrtvi gaj“ in dr. Taka je Murnova „Ajda“, „Spet zelene nam vrbe in šume“ in — škoda, da nimam knjige pri roki. Za „natakaričo Fančko“ pa ni bilo treba Kettejevega genija, take pesmi se posrečijo vsakemu študentu, ki misli, da je pesnik.

Glede Zupančiča naj omenim samo, da so pesmi iz „Čaše opojnosti“ in „Pisanic“ nesramno slabe, kar je seveda nemalo njegova krivda. Pesem „Grobovi tulijo“ pa je amputirana, in sicer ji je odstrigel gospod profesor ravno perotnice. Prekinjena je baš tam, kjer se vzpne do svoje višine.

Ko bi bil gospod profesor pazil na oni zenit pesnikov, ne bi bil predstavil našega prvega epika s pesmotvori, ki niso Aškerc. (Tu vem, da ne bom imel Aškerc na svoji strani, kajti znano mi je, da smatra on vse svoje pesnitve za istovredne.) Aškerc ni samo obtičal za svojo dobo, prišel je po zmoti svojega racionalistnega intelekta do tega, da smatra njegovo notranje oko v čudni optični prevari resničnost za resnico — in s tem je postalo njegovo naziranje krivo, ker površno. Skepsi ni več prostora v njegovi filozofiji; zanj ni problemov, on oznanja dogmo. Osebnost je to njegova sila, subjektivno je prišel do stalnosti — objektivno pa je to okorčlost in vkljub navidezni plodovitosti je njegova poezija sterilna. Mislim, da cenim Aškerc tako visoko kakor gospod Ilesič; a cenim njegov brezobzirni „dulce“, ki je mnogo koristnejši od njegovega „utile“, in pokazal bi ga poeta resnice in žive borbe, kakršnen je bil, ko so njegove strelice nasprotnika še skelele. Aškercu, pesniku „Stare pravde“, „Čaše nesmrtnosti“, „Dvorskega norca“, „Firduzija“ — naslovov bi lahko naštel celo stran — temu Aškercu oprtati tako krvave akte, kakor je „Karnevalska balada“, obložiti ga z anekdotami, kakor je „Kovač in hudič“, siliti ga, da podpiše pred vsem svetom „Luferana Kremenjaka testament“, ali da poje himno s slovenskimi heretiki, in ga poslati tako med Hrvate — slaba usluga njemu, še slabejša slovenski poeziji.

Rekel sem že prej, da vidim več principov, ki so odločali pri urejanju te knjige, in da se mi zdi to slabo. Čim bolj mnogoglava jury, tem bolj gorje umetnosti. Vse kaže, da naj bi bilo „Cvetje“ nekak kompromis med antologijo in — pesmarico. Kako bi prišle sicer v antologijo, v „cvetje slovenskega pesništva“, razne pesmi, ki veselo družbo kaj dobro vedre, ki pa čitane nimajo v sebi prav ničesar, kar loči verze od pesmi. „Pridi Gorenjč“, Razlagova „Domovini“, „Slovenec sem“ in druge. Tu vidimo že drugi princip, ki sega prejšnjemu v roke in je za resno antologijo ravno tako neumesten — princip rodoljubni namreč. Ta princip je dovolil vstop „Napreju“, Zamejskemu, Freuensfeldu, ki ga diči poleg rodoljubnega srca še ta specijalna zasluga, da je „Vrazov zemljak“. Če pa se je zgodilo to popolnosti na ljubo (zopet nov princip), kje je ostal potem Etbin Kristan? Če bi hotel biti zloben, bi navedel lahko par imen, ki se glede obskurnosti smelo kosajo z marsikaterim v zbirki.

Naloga antologa je začrtana že v samem naslovu knjige. Zbrano bi moralo biti v antologiji res cvetje poezije; zato pa treba začeti s tehtnico v roki že pri izboru pesnikov in izločiti na desnico samo one, ki res kaj pomenijo v razvoju našega duševnega življenja, ako se je v njih dvignila slovenska poezija do markantnega viška; zatem pa treba zaslediti zopet posameznih umetnikov zenit, da se zablesti čitatelju svet poeta odondod, odkoder ga je gledal pesnik sam, ko je bil na vrhuncu svoje tvorne sile. To je po mojem princip antologije, in po tem principu se ni ravnal gospod profesor Ilesič.

In tako se namerimo v tej knjigi na imena, ki so celo človeku, ki se bavi s slovstvom, prazen zvok, ker ne more zvezati z njimi nikake določne predstave. To zlasti v modernem oddelku. Že v uvodu se moderni ne godi posebno dobro. Idejne vsebine njene se je dotaknil gospod profesor samo od strani in njegova diagnoza se glasi — „mekoputnost“. Nekaj strani naprej je označena Prešernova poezija za trubadurstvo! Med modernimi simboli se navajajo samo „bajni, tihi večeri“, „sanjave zvezde“, „temne sence z bledeimi obrazi“ in podobni otročji rekviziti. Ali srši iz teh vrstic prikrita jezica na moderno? Če ne, z bogom moja psihologija, a tudi doktorja Ilesiča razsodnost! Kajti potem g. profesor moderne ne pozna, ne pozna te vseobče struje zadnjega polstoletja, ki je zaplula iz Amerike proti stari Evropi in zanesla sem novo pojmovanje sveta in duše ter stremi od analize naturalizma do sinteze, ki bo ustrezala novim časom in moderni duši evropskega človeka. Gospod profesor kakor da ne ve, da je tudi slovenska moderna že ostavila svojo zibelko, in ji še vedno očita otroško nesnago. In še nekaj treba povedati tu jasno in odločno: ako vidi gospod profesor toliko omladnih fraz in brezciljnosti v slovenski moderni, je tega kriv pač gospod profesor sam, ker ne loči pristnega od nepristnega in dela moderno odgovorno za to, kar sprejme kak urednik stare šole v svoj list kot moderno. Dajte nam moderen list in videli boste, kako hitro bo vse to iztrebljeno! Sedaj pa je moderna še brez svojega glasila; umevanja ne, ugleda si je pa tudi tako pridobila že toliko, da greše (ravno vsled ugleda in neumevanja) na njen račun ljudje, ki niso niti pesniki niti nositelji novih idej, a se vleko, nespodoben in nespodoben privesek, za njo. Krivda je urednikov stare šole, ki z moderno ne vedo kaj, *) v našem primeru pa zbiratelja antologije, ki bi moral to vedet

*) Uredniki bi morda to vedeli, ako bi jim bilo zagotovljeno, da jim bodo moderni s svojimi proizvodi zakladali list. Lahko rečeno: „Dajte nam moderen list in videli boste, kako hitro bo vse to iztrebljeno“, teže izvršeno! Vsak mesec napolniti 64 strani s tako stvarino, kakršne si želi gospod pisatelj gorenje ocene — nemogoče! Pišite, pošiljajte, potem hočemo videti! Sicer pa pojma „moderno“ in „dobro“ menda še nista identna!

Opomnja uredništva.

in čutiti, predno se je lotil svojega posla. Potem bi bili lahko zadovoljni s „Cvjećem“ vsi prizadeti: Slovenci vobče, njih literati in obdarovanci Hrvatje. Kajti da so Hrvatje knjigo hvalili, se ne čudim ni malo. Če mi prinese kdo za god šopek, ki se mi ne zdi baš okusen, mu tega vendar ne morem povedati v obraz. Tako ne moremo Hrvatom očitati netaktnosti. A ta naša lirika ni istovreden pendant srbohrvaški epiki, kar zatrjuje uvod.

So preostre te besede? Ne vem. Vem pa, da so morale biti izrečene. Po navadi hodi naš kritik malo vijugasto pot: „pisatelj je vesten, marljiv — — ampak knjiga njegova bi utegnila biti boljša.“ One komplimente, prosim čitatelje, naj si misli vsak sam, saj jih pozna itak naizust; jaz sem povedal samo svoj ampak.

Oton Zupančič.

(Dodatek urednika „Antologiji“ dr. Fr. Ilesiča.) Gospod Zupančič nastopa proti meni kot „umetnik“. Zupančič je umetnik, tega mu ne tajimo; a da si sam piše to firmo, to je zlo, to je za njega samega veliko zlo. Zupančič dela iz umetnikov stan, kakor so stanovi in poklici, ki si jih ljudje volijo. Kaj bi rekli o znanstveniku, ki bi govoril: „Mi učenjaki . . .!“ Sploh bi kritiko o sebi gospod Zupančič naj pustil drugim (o „Čaši opojnosti“ naj bi ne govoril, ker je to stvar — prošlosti in ranega jutra). Pa k stvari, da ne bo „akt krvav“!

Izbral sem za antologijo prvič najboljše in drugič poleg njih in med njimi najznačilnejše pesmi. Bilo je vseskozi potrebno ozirati se tudi na najznačilnejše; le kot „značilne“, to je relativno vredne, so se v antologijo vzele pesmi večine pesnikov do najnovejše dobe; ko bi se ne bil oziral na značilne pesmi, bi bil moral izpustiti končno vse razen Prešerna, Jenka, Gregorčiča in nekaterih modernih. Tega pa vendar ni pričakoval Zupančič; prikrit bi bil ostal razvoj. Tudi pri poedinih pesnikih sem vzel kako pesem le kot značilno (n. pr. „Milico mileno“ kot zastopnico Vodnikovih zaljubljenih in eno ali drugo Aškerčevu); s tem se pokaže razvoj in razvoj je glavni znak življenja in umiranja! Sem spada tudi Kettejev „Laokoont“ in „Pred krčmo“; ti dve pesmi sta značilni za heinejevsko spajanje težke istine z razkošnim čuvstvom, višine z nižino, ki je lastno moderni! Pri tem pa o vrednosti pesmi nič ne odločuje, je li nastala v „rajskih, nadzemskih višavah“ Stritarjeve zamaknenosti ali pa po kakem „veselem kroku“; dejal bi, da je vesel krok ugodnejša prilika za nastanek vredne pesmi nego običajno žal prisiljena „visoka zamaknenost“. Vprav čudil sem se, da je moderno misleč mož napisal one besede. Ako bomo gledali na veličastnost povoda, kdo naj še ohrani vrednost razen — barona, grofa itd.? Ali smo še kaj vredni, ki smo rojeni kot ljudje — iz žene? Dandanes ne vprašujemo, kdo je tvoj oče, ampak kdo in kaj in kakšen si ti! — Da, več principov je v knjigi in mora jih biti. Naslov „Cvjeć“ nič ne izpreminja te potrebe. Zopet moram obžalovati, da se gospod Zupančič tako drži imena in vnvanjosti, a ne gleda na bistvo in notranjost. Prvotni naslov knjigi je bil „Antologija“ (in je še na trdih platnicah); v zadnjem hipu me je brzobjavno poposila „Matica Hrvatska“, če sme naslov izpremeniti v „Cvjeć“; težko sem se odločil za to, ker sem vedel, da pomen te besede ne ustreza čisto vsebini, a končno sem privolil, uverivši se, da je izraz celo srednjeinteligentnim slojem neumljiv; da bi torej Matičarji ne dobili knjige s povsem neumljivim naslovom, sem privolil v izpremembo („Antologija“ pomeni seveda prvotno isto kar „Cvjeć“, a beseda je ta prvotni pomen izgubila ter se le ob suhem razumu zavedamo njene etimologije!). — Torej ne samo lepota, ampak tudi značilnost in razvoj! Ne bodimo slepi! Nisem se slepil niti za hip z mislijo, da bi večina

čitateljev jemala Antologijo v roke radi estetskega uživanja: uverjen sem marveč, da bodo knjigo uvaževali krog, ki hočejo spoznanja, razširitve svojega obzorja. Nisem smel računati le z umetniškimi lahkim instinkti, oziral sem se tudi na težji intelekt. Sicer pa, ali veste, kaj je pisal o svojem uživanju sigurno Vaš in moj prijatelj Lokar? —

Narodno pesništvo sem pravzaprav izključil iz Antologije; narečja bi Hrvate motila, sploh pa dandanašnji narodnih pesmi ne čitamo več za uživanje; dandanes narodne pesmi študirajo znanstveniki in pesniki — ti-le zadnji, da se iz njih učijo! (Imamo Štreklja!) Vzel sem le par zgledov, ki so tipični za vrste našega narodnega pesništva, med njimi tudi kompilacijo narodne in umetne pesmi, kakor je „Bom šel na planince“ in „Ko ptičica...“; ozbiljnost kritike bi zahtevala, da gleda gospod kritik natančno na opombo o Vilharju pod omenjenima pesmima (enako na opombo o „Sonetnem vencu“ pri Prešernu). Uvaževal sem pri baladnih narodnih pesmih in pri umetnem pesništvu proizvode, ki se nanašajo na hrvatsko-srbski svet; in tako mora delati vsakdo, kdor hoče na pedagoški način koga pridobiti za novo stvar: *captare benevolentiam et apperceptionem!* Iz sličnega vzroka sem dodajal orientacijo „Vrazov zemljak“ itd.; Hrvati znajo za Vrazovo ožjo domovino, in ker sem pri večini pesnikov navajal kraj njih bivanja in delovanja, mi za iztočne Štajerce ni bilo boljšega pomočka nego opomba „Vrazov zavičaj“, baš kakor sem o Zupančiču samem poudaril, da je doma na Kranjsko-hrvatski meji. — Izključil sem iz Antologije popevke, ki sodijo v pesmarico; sprejel sem le tiste, ki značijo kak čas ali strujo; izključil sem jih tem laže, ker vem, da so te popevke že širom hrvatskega sveta znane prav tako kakor pri nas. — Z Levstikom je stvar pretirana. Levstik je bil ofenziven mož in zares „v življenju in nazorih izrazita osebnost“; to je istina in velik njegov pomen. Toda kje pa je dokazano, da bi vsaka v življenju in nazorih izrazita osebnost bila tudi pesniška veličina? Na polju pesniškega ustvarjanja je marsikatera taka osebnost — Kopitar! Ne dajmo generalizirati važnosti in zaslug! V najnovejšem svojem spisu (Letopis Matice srpske 1907, III. 43) piše baš o Levstiku dr. Prijatelj: „Okoli Levstikovih stihov se obično vrlo ubogo peni domišljija, mnogo češče so vzburkani od žestokega besa in mržnje. Jeza je delovala pri njem jače nego uživanje v skladnosti in formiranju. Zato on nikjer ni bujen, a vrlo često oglat, njegov jezik je bogatejši od njegove domišljije in njegovih slik... Njegove pesmi mu niso tekle iz prepolnega srca, razum jim je bil roditelj in tehnika jih je držala v oblasti...“ — Da, da, „rodoljubni marš Naprej“ mi je pri srcu in komur ni, dasi je naš zemljak, ta spada morebiti kam — v Evropo, a ne na določen evropski kraj, to je, mož visi v zraku! In ko mi „Naprej“ ne bi bil pri srcu, bi ga sprejel kot najznačilnejšo pesem taboritske naše dobe in kot našo narodno himno!!

„In šele proti koncu, pred samim grobom zazveni Murnu melodija brez neglasja“ — da, da, zato pa tudi bira pesmi ne bo prevelika. Kar se tiče instinktivne sodbe o poedinih pesmih, gospodine, tu se nikdar ne bodo povsem zlagala niti „fina ušesa“.

Malo več svobode individualnosti, več temeljitosti pa kritiki! To zadnje moram poudariti; pri kritiki ni dovolj le primitivni instinkt, tu je treba uvaževanja vseh okoliščin, vseh činiteljev, ki so vodili delo. Ko bi bil gospod Zupančič uvaževal vse, kar se je pisalo o antologiji, bi ne imel — ničesar več pisati.

„Celo od Hrvatov menda“ doni hvala Antologiji, pravi Zupančič; ta „menda“ kaže, da gospod Zupančič ni posebno pazno spremljal razvoja vse stvari, da si

ni pripravil trdnega stališča, s katerega se predmet lahko ogleda od vseh strani. Velika površnost je trditev, da bi bil jaz v Antologiji imenoval Prešernovo poezijo kakor „trubadurstvo“ (pisal sem: „V svoji Juliji je kot trubadur opeval svoj ideal“); velika površnost je sploh, da gospod Zupančič očitno ne pozna polemike v „Gorenjcu“ in poročila v „Savremenuku“, ki bije boj z „Matico Hrvatsko“, a imenuje knjigo ipak „bogato sadržaja“ in je iz nje posebno pohvalil baš moderno. „Prikrite jezice“ zoper moderno ni v meni; če bi kaj bilo, bi bila to poštena jeza, ogorčenost ali oduševljenje; sicer pa se jaz tam ne jezim, kjer mi je soditi.

Dr. Fr. Ilešič.

Jugoslovanska biblioteka — Cankarjeve „Vinjete“. Poseben uredniški odbor je pričel v Belgradu izdajati zbirko jugoslovanskih spisov z naslovom „Jugoslovanska biblioteka“ (v cirilici). — V oglasu k prvi številki so razložena načela, merodajna za to podjetje. Istina je namreč, da jugoslovanski narodi medsebojnih slovstev nikakor ne poznajo povoljno; in vendar imajo tudi ta slovstva svoje markantne književnike, ki bi v velikih odnošajih dosegli tudi kvantitativno primerno uvaževanje. Zato hoče ta „biblioteka“ pripomoči srbskemu občinstvu do spoznavanja jugoslovanskih slovstev, češ, čas je v to ugoden.

Svoj namen nameravajo uredniki doseči s tem, da bodo izdali vsak mesec knjižico v 12°, s potrebnim predgovorom, a potem bo sledil tekst kakega jugoslovanskega spisa. Štirje zvezčiči bodo tvorili eno „kolo“; v prvem zvezku bo slovenski spis, v drugem hrvaški, v tretjem bolgarski, v četrtem srbski; potem se bo začelo novo „kolo“. Spisi bodo izhajali vsi v cirilici in v srbskem jeziku.

Kot prvi zvezek prvega kola je izšlo 7 Cankarjevih „Vinjet“ („O človeku, ki je izgubil prepričanje“, „Mrtvi nočejo“, „Matilda“, „Jedna sama noč“, „Original“, „Moja miznica“, „V pozni jeseni“) v srbskem prevodu, ki ga je oskrbel M. Ivković. — Predgovor, ki govori o Cankarju, je kratko, jedrnato pisan; pritrjujemo mu v označenju „Vinjet“, da se v njih kažejo vse posebnosti Cankarjeve . . .

Podjetje priporočamo čitajočemu občinstvu, najbolj seveda tistim, ki se hočejo naučiti srbohrvaščine in cirilskega tiska. — Celoletna naročnina znaša 5 dinarjev in se pošilja prof. Ž. O. Dačiću v Belgrad.

Dr. Jos. Tomišek.

Srednješolska izvestja leta 1907.

Izvestje I. c. kr. drž. gimn. v Ljubljani prinaša spis: A. Paulin: Übersicht der in Krain bisher nachgewiesenen Formen aus der Gattung *Alchemilla* L. 17 strani.

Na polju naše domače floristike tako uspešno delavni prof. Paulin je popisal v tej razpravi vse na Kranjskem v prirodi rastoče vrste iz skupine *Alchemilla* L. Precizna, nedvoumna karakterizacija posameznih vrst nam odkriva sistematikastrokovnjaka. Le komur so znane težkoče, s katerimi se je često boriti botaniku pri identifikaciji kake rastline z že prej poznano in popisano rastlinsko vrsto, in kdor ve, kako težko je včas določiti rastlinske vrste in varietete, bo znal dostojno ceniti znanstveno delo, ki je koncentrirano v tej 17 strani obsegajoči razpravi. Posebne vrednosti so tudi posameznim diagnozam pridejani rastlinsko-geografski podatki, ki bodo tedaj, ko bode ležala pred nami izgotovljena Paulinova „*Flora exsiccata Carniolica*“, neprecenljive važnosti za raziskavanje rastlinsko-geografske ekologije, osvetljile bodo pa morda tudi filogenijo in počasno medsebojno premikanje raznih zaokroženih florističnih naših okrajev. K slovenskim izrazom za „*Alchemilla*“ bi bilo še dodejati že v Pohlinozem „besedišču“ zapisani izraz „ebrasheza“ in v Joschu se nahajajoče ime „devetih grbov trava“.

Pavelj Grošelj.

V letnem poročilu II. c. kr. drž. gimn. v Ljubljani je priobčil Janko Lokar razpravo: Stališče Bleiweisovih „Novic“ glede književnega zedinjenja Slovanov.

Gospod pisatelj nam je razgrnil zgodovinsko ozadje tega pri nas od nekdaj mnogo razmotrivanega, a doslej nerešenega vprašanja. Razprava je izšla tudi v posebni brošuri, ki zasluži, da sežejo po njej širši krogi, ker nudi res dokaj zanimivega gradiva.

V izvestju mestne realke v Idriji čitamo razpravo: B. Baebler: Radioaktiviteta in razpadanje atomov.

V jako prikupni, popularni obliki razvija pisatelj naše dosedanje znanje in hipotetiške sklepe o takozvanem samolastnem žarenju, t. j. o radioaktivnosti nekaterih prvin. Znano je, kako mogočno so vplivale tozadevne preiskave, ki so se začele z odkritjem radioaktivnosti urana po Becquerelu in ki so v najdbi nove prvine radija po zakonskih Curie dosegle svoj vrhunec, ne samo na mnoge glavne panoge fizike in kemije, temveč so temeljito preustrojile vse naše naziranje o zadnjih lastnostih snovi in sile ter o njihju medsebojni zvezi. Razprava je popolnoma dosegla svoj namen: v pristopni obliki kratko, a vsestransko informirati izobraženca o današnjem stanju radiologije. Dasi, kakor razvidim iz pripisane literature, pisatelju ni bilo na razpolago najobširnejše temeljno delo tozadevne literature, namreč Rutherfordovo, vendar je precizno in nepomanjkljivo očrtal vse važne strani tega problema. Pri karakterizaciji Röntgenovih žarkov bi bilo omeniti hipen, impulziven značaj njih valov nasproti trajnemu, koherentnemu vznemirjanju étra pri navadnih svetlobnih žarkih. Idejo o zvezi med visoko atomsko težo prvin in njih radioaktivnostjo, ki je Baebler samolastno došel do nje, je poleg drugih izrazil že angleški kemik Soddy (*Die Entwicklung der Materie enthüllt durch die Radioaktivität*, Leipzig 1904), vendar pa nas pri tem preseneča dejstvo, da energija radioaktivnosti ne odgovarja količini atomske teže radioaktivnih snovi. Gladko pisano razpravo priporočam izobražencem v informacijo.

Pavel Grošelj.

Upodabljajoča umetnost

Iz umetniških krogov smo prejeli nastopne vrste, ki jih radi priobčujemo, da se zjasnijo pojmi med nami.

Kritika, priobčena v zadnji „Zvonovi“ številki o poslikanih glinenih izdelkih, ki jih je izvršil slikar g. Peter Žmitek in razstavil v izložnem oknu pri L. Schwentnerju v Ljubljani, je izzvala nekaj odpora.

Pomniti je, da je slikanje glinenih izdelkov troje: porcelansko, fajansno in majolično. Nauk o umetelni tehniki natančno razločuje posamezne te tehnike. Nikakor pa ni mogoče teh razlik izlahka določiti skozi izložno okno, ker različne glazure često docela prikrivajo tvarino in tudi ne moremo po zvenku ali kakem lomu razvideti notranje snovi. Ker pa so bili Žmitkovi proizvodi prvotno označeni za majolične izdelke in v „Zvonu“ presojeni kot taki, sili na dan vprašanje, na kateri način so nasprotniki „Zvonove“ kritike preizkusili tvarino; kajti čudno se nam vidi, da se ne ujemajo glede nje: en nasprotnik govori o porcelanskem slikanju, drugi o majoličnih izdelkih.

Morebiti so Žmitkovi proizvodi vobče ugajali, toda s strokovnjaškega stališča je bila ocena v „Zvonu“ popolnoma upravičena in docela stvarna. Vsakdo tudi lahko iz nje razvidi dobrohotne izpodbudne svete, ki bodo slikarju Žmitku le v prospeh, če jih bo uporabljal pri svojih proizvodih.

En nasprotnik je z vidnim zadovoljstvom še posebno poudaril, da je neki nadzornik za srednješolsko risanje, ki gotovo ve, kaj je umetelni obrt — tako piše ta polemik — jako pohvalil Žmitkove krožnike in mu čestital na uspehu.

Nadzorniku pouka o risanju na srednjih šolah je nadzorovati metodiko splošnega pouka o tem predmetu. Ker se torej na teh zavodih umetelno-obrtno strokovno risanje v pravem pomenu besede ne goji, ne moremo reči, da so nadzorni organi v tem oziru strokovno izobraženi in da so izvedeni v onih na Kranjskem navadnih motivih, ki so uporabljeni pri Žmitkovih izdelkih in katere treba posebej proučevati. Razglašeno pohvalno priznanje je torej le reklama za Žmitkove proizvode. Proti reklamam ne ugovarjamo prav nič — potrebna je —, poudarjamo pa, da sta reklama in strokovna kritika vendar nekaj popolnoma različnega in da ju je tudi natančno razločevati.

Iz „Zvonove“ kritike je jasno razvidno, da se gosp. Žmitek pri svojem delu ni oziral na modernizirano obliko ter tudi ne na obliko in barvo ornamentike, ki služi kot slovanski dekoracijski način za majolike.

Tega ni uvaževal umetnik. Mirno lahko trdimo, da se je sukala kritika okoli te glavne točke. Gosp. Žmitek, ki se danes gotovo zaveda te napake, nam najbrže pripravi, da ni podal moderniziranega slovanskega ornamenta, pri katerem bi se uporabljeni tipični slovanski motivi prilagajali modernim risalnim in slikalnim disciplinam.

Ob tej priliki se ne moremo zdržati, da ne bi opozorili, kako nujno je že potreba, našim umetnikom pripraviti razstavišče, v katerem bi mogli občinstvu kazati svoje proizvode. Ljubljana je tudi v tem oziru za drugimi mesti. V Trstu imajo v ta namen na zelo živahnem kraju poseben lokal, ki je vedno odprt, in tudi v Solnogradu, ki šteje manj prebivalcev nego Ljubljana, se ponašajo s svojim umetniškim domom.

Predmete, ki bi se razstavljali v toli potrebnem našem umetniškem domu, bi morala vselej prej strogo strokovno presoditi posebna jury. To bi v ljudstvu budilo in jačilo čut za pravo umetnost in občinstvu bi bila prilika, kupovati pristne umotvore. Sedanja navada, da se umetniški proizvodi razstavljajo po izložnih oknih med drugo robo, vpliva neugodno na našo umetnost.

Razmere slovenske umetnosti in načrt za ustanovitev slovenske umetniške galerije v Ljubljani. (Spomenica, izročena po akademiknem slikarju Rikardu Jakopiču občinskemu svetu v Ljubljani meseca junija 1907.) — (Konec.)

Kako se snujejo umetniške galerije in kako je ustanoviti slovensko umetniško galerijo, da bo izpolnjevala svoj namen?

Za vzor naj navedem moderno umetniško galerijo kraljevine Češke — seveda le, kar se tiče njene organizacije, kajti gmožna sredstva, ki je bila ž njimi ustanovljena in s katerimi se vzdržuje, presegajo kapitalistno moč slovenskega naroda. Galerija je razdeljena v dva oddelka, v češki in nemški. Ustanovno premoženje oskrbuje deželni odbor na podlagi sklepov deželnega zbora. Za poslovanje je določen vsakemu oddelku poseben kuratorij. Vsaka sekcija izvoli izmed svojih članov umetniško komisijo, obstoječo iz sekcijskega predsednika in petih članov. Najmanj štirje člani te komisije morajo biti izvršujoči umetniki. Komisija vodi vse umetniške zadeve. Nje naloga je, izbirati umotvore za galerijo, predlagati nasvete glede njih

cene, predlagati nasvete glede umetniških naročil in izražati umetniško sodbo. Poleg vodstva galerije in njene oskrbe ji je tudi urejevati galerijske prostore in odkazovati razstavljenim umotvorom primerno mesto. To so v glavnem pravila te umetniške galerije, ki bi mogla priti v poštev pri ustanovitvi slovenske umetniške galerije.

Kar se tiče gmotnih sredstev, s katerimi se ustanavljajo manjše javne umetniške galerije, navajam Strossmayerjevo galerijo v Zagrebu. Ta je imela leta 1868., ko jo je ustanovil djakovski biskup, 113 umotvorov. Strossmayer jo je založil z vsoto 80.000 K, katerim je dodal pozneje še 40.000 K! Običajno se ustanavljajo galerije sploh z večjo osnovno glavnico, letni doneski se votirajo le za izpopolnjevanje

Slovenski narod je skromen, in da ne pride iz ravnotežja, kar bi utegnili škodovati vsemu podjetju, bodimo tudi mi skromni, a ogibajmo se smešnosti! Skrčimo ustanovno vsoto za slovensko umetniško galerijo na 50.000 K! S tem zneskom, ki bi ga bilo uporabiti seveda le v nakup umotvorov, bi bilo mogoče pridobiti majhno, a vzorno zbirko kot začetek. Za oskrbo in izpopolnjevanje galerije bi se moral nadalje votirati primeren letni prispevek.

Po vzgledu moderne umetniške galerije v Pragi bi pa bilo najprej sestaviti umetniško komisijo, obstoječo iz dveh zastopnikov one oblasti, ki prevzame ustanovitev galerije, in iz štirih izvršujočih slovenskih umetnikov, ki dokažejo zmožnost z mednarodnim priznanjem. Ta komisija bi določala, kaj je sploh sposobno za javno umetniško galerijo, iskala bi in izbirala najboljše ter za slovensko umetnost in tudi za posamezne umetnike najznačilnejše umotvore.

Zbirka naj bi se razpostavila javnosti spočetka seveda v provizornih prostorih; umetniška komisija pa bi morala skrbeti, da se skoraj zgradijo in uredijo prostori, povsem primerni potrebam javnih umetniških galerij. Za vzor naj bi služili prostori dunajske „Secesije“.

Ustanovno vsoto bi bilo dati takoj na razpolago; za to bi morala skrbeti ustanovna oblast. Ako ta oblast ne razpolaga s potrebnim denarjem, bi bilo treba omenjeno vsoto izposoditi pri kakem narodnem denarnem zavodu, kakor je to običajno pri takih podjetjih.

To je moj predlog glede ustanovitve slovenske umetniške galerije, in ta bi bila tudi edina pot, po kateri bi se dospelo do zaželjenega cilja. Narod sam mora postaviti temelj umetniški galeriji. Le če moremo dokazati z lastnim delom resničnost svojih umetniških potreb, le tedaj so opravičene tudi zahteve, ki jih smemo izreči državi nasproti, in le v tem primeru bo tudi država voljna podpirati naše umetniške težnje. Država nikdar ne odreka svoje pomoči, ako je v to prisiljena. Prisiljeno pa se bo čutila tedaj, ako jo prepričamo o skrajni potrebnosti našega podjetja s tem, da začnemo delo sami in ga izvršimo vsaj toliko, kolikor je sploh v naši moči -- v moči slovenskega naroda... Moč naroda pa je dovolj velika in gmotna sredstva, s katerimi razpolaga slovenski narod, tudi niso tako pičila. Dokazal je naš narod že večkrat, da je zmožen žrtvovati velike vsote v splošne narodne namene. Tudi takim priredbam, katerih izvršitev spada v umetniško stroko, je bil že dostikrat naklonjen. Tako je n. pr. za proslavo Prešernovega spomenika žrtvoval nad 80.000 K! Še celo v takih primerih, ko prispeva le majhen del naroda, ni nikakih ovir za pridobitev potrebnega zneska. Ko je bilo n. pr. ljubljanskim frančiškanom treba 40.000 K, da bi s tem denarjem uničili slovesni vtisk notranjščine frančiškanske cerkve, so dobili potrebno vsoto brez ugovora. Dal jo je en del slovenskega

naroda! Isti frančiškani, ki, kakor znano, nimajo nikakega lastnega premoženja, zidajo zdaj novo cerkev na Viču. Umetniška dela so že oddana. Slikarsko delo je je izročeno tistemu gospodu Kastnerju, ki je slikal poleg frančiškanske cerkve še obilo drugih cerkev na Slovenskem, tistemu Nemcu, ki uživa toliko zaupanja pri naših cerkvenih oblastih, a je v resnici le umetniška ničla. Stroške za to zgradbo je prevzel — slovenski narod! Pa tudi sv. Petra župnija se je vestno potrudila, da je onespodobila svojo cerkev, in mislim, da tisočaki, v ta namen izdani, tudi niso malenkost. Da izkažem še stolni župniji svoje ponižno priznanje, se spominjam predlanskega oznanila s tamošnje prižnice, po katerem je bilo nujno treba 70.000 K za restavriranje cerkve, to je za čiščenje Quaglijevih fresk in nadomestitev starega mehkoleskega zlata na okraških z novim. Brezdvomno se bo potrebna vsota tudi nabrala — dal jo bo slovenski narod. Še mnogo, mnogo drugih zgledov narodne požrtovalnosti bi mogel navesti, pa mislim, da sem z navedenimi dokazal že dovolj prepričevalno svojo trditev.

O, slovenski narod je radodaren! Kako bi ne daroval tudi zdaj primeroma tako skromne vsote za resnično važno umetniško priredbo, ki utegne postati trajnega pomena za bodočnost slovenske umetnosti in za umetniški razvoj naroda samega!

Ne dvomim, načrt slovenske umetniške galerije se uresniči, s sodelovanjem naroda se bo uresničil!

Slavni občinski svet, ki je storil prvi korak za ustanovitev slovenske umetniške galerije s tem, da je prvi blagovolil votirati v ta namen letnih 2000 K, naj častno izvrši svojo nalogo in tako omogoči, da se še prihodnjega leta razpostavi zbirka, vsaj kakih 20 do 30 izbranih umotvorov slovenskih umetnikov, kot temelj slovenske umetniške galerije, na katerem se bo potem dalje delalo!

Predno sklenem, hočem opozoriti še na neko slučajnost, ki bi utegnila pospešiti ustanovitev slovenske umetniške galerije. Kakor znano, bi se bila imela v proslavo šestdesetletnega vladanja Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. l. 1908. prirediti na Dunaju „jubilejska razstava“, katere bi se bili — mimogrede omenjeno — udeležili oni slovenski umetniki, ki so sodelovali lansko leto na „avstrijski razstavi v Londonu“. Misel na „jubilejsko razstavo“ se je sicer v zadnjem času opustila, nadomestila pa se je z nekim drugim projektom, namreč z zgradbo stalnega tehničnega muzeja. Ali bi ne bilo jubilejno leto 1908. tudi za Slovence ravno pravi čas za ustanovitev, oziroma otvoritev slovenske umetniške galerije?

Prepričan, da bo blagovolil slavni občinski svet uvaževati moj načrt glede slovenske umetniške galerije in rešiti v najkrajšem času to važno zadevo, sem mu vsekdar in v vsakem oziru na razpolago.

Med revijami

Cankarjeva drama „Nioba“. — V „Brankovem Kolu“ čitamo na strani 571. tole vest: „Ugledni slovenski književnik Ivan Cankar piše novo socialno dramo v 5 dejanjih, z naslovom „Nioba“, ki je zanjo zajel snov iz velikomestnega življenja. Cankar namerava, to svojo dramo prevesti v nemščino in jo izročiti upravi dunajskega dvornega gledišča, kjer se bo vršila prva predstava.“ Dr. J. T.

„Savremenik“ („Mjesečnik društva hrv. književnika“) se je v tekočem, svojem drugem letu popel res do višine prave revije, kakršne imajo veliki narodi. Že iz

zunanjih ozirov zasluži samo ob sebi priznanje za to, da je sotrudnikom mogoče vsak mesec napolniti 64 strani slovarske osmerke z resnim štivom. Ko smo prejeli prvi zvezek, debel in bogato opremljen, smo ga ogledovali prav tako s priznalnim zavzetjem, kakor smo skeptično pričakovali njega naslednikov. A prihajali so zvezek za zvezkom in nasledniki so vredni prednikov.

Vse ne bo v reviji ugajalo nikomur; to je ob pestrosti vsebine in ob toliki razliki v zmožnostih in v spretnosti pisateljev ter ob tolikih razpotjih v prepričanju posameznikov nemogoče. To pa moramo listu vsi priznati: njegova pisava je ognje-vita, pa tudi dostojna, in kar je pri revijah poglavitno: svoj program izvaja „Savremenik“ dosledno in, če treba, brezobzirno. S programom kot takim pač mnogi ne bodo zadovoljni; a kdor ima svoje prepričanje, ga ve spoštovati tudi pri drugih, dasi ga ne odobrava.

Tako strogo po enotnih načelih se more „S.“ vesti zato, ker to leto ni več „letopis“ „Društva hrvaških književnikov“, ampak je že „slobodan časopis, popolno neovisan o društvu“. Za njegovo štivo je odgovoren urednik, a ne društvo. Glavne točke njegovega programa so te: „Savremenik bo odslej služil procesu osvobodjanja. I narod i književniki naj se čutijo svobodne. Svoboda daj polet naši umski moči, daj nam sredstev, da uredimo svoje življenje, kakor pristoja prosvetljenemu človeku našega veka... V umetniškem oziru bo služil „Savremenik“ samo onim književnim strujam, ki jim je prvi cilj tesni stik z življenjem — brez posredovanja s sredstvi, ki so za umetnost irelevantna.“ Pri ocenjevanju hoče uveljavljati list kot prvi moment ne estetiko, ampak psihologijo.

Med sotrudniki so poleg urednika dr. Branimira Livadića npr. dr. A. Tresić-Pavičić, dr. M. Domjanić, P. Petrović, Vl. Lunaček, P. Budmani, J. Kosov, B. Vodnik, Vl. Nazor, M. Marjanović, Fr. Hrčić, dr. M. Lisičar, Natko Nodilo, dr. L. knez Vojnović, A. Milčinović, dr. Gj. Körbler, dr. P. Tomić, dr. E. Miler in dr. — Med njimi je tudi naša rojakinja Zofka Kveder-Jelovšek, ki je spisala že za 1. številko Gregorčiču v spomin fulminanten članek.

Listek je zelo bogat in se ozira res na vse kulturne težnje, domače in tuje, v točnih ocenah in poročilih. — Nekaj prostora pobira tudi polemika; želeti je, da bi se ta, že itak hvalevredno skromni oddelek skrčil še bolj. — List prinaša včasih odlične može tudi naslikane.

Dr. Jos. Tomišek.

Listnica uredništva. Gospod W. v Ljubljani. Grozno ste nas uščipnili res v svojem zadnjem pismu. Kar vili smo se bolečine. V tolažbo nam je Vaše zagotovilo, da nam ne pošljete nobenega rokopisa več, dokler Vas ne poprosimo zanj! Nadejamo se, da ostanete mož beseda! — Gospod Kvirin Slavec. Pravo spoznanje je dobro znamenje in prvi korak do napredka. Prav slutite: v Vaših pesmih je še mnogo mladostnega, nezrelega! Učite, vežbajte se in potem pridite zopet! In to si zapomnite: Kdor ni izviren po vsebini, mora biti izviren vsaj po obliki! — Gospod Ilovski. Vaših črtic ne moremo natisniti. Sicer pišete gladko, a take stvari dandanes ne zanimajo več.

Popravek. Na strani 440. je čitati v pesmi „Kam“: to sladko srečo opojnih dni, a ne to sladko vrečo . . .